

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

2024

Matyáš Hoza

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

**Strategie tvorby genderové identity ve sportech:
Komparativní studie jógy a MMA**

Bakalářská práce

Autor práce: Matyáš Hoza

Studijní program: Studia současných společností

Vedoucí práce: Kristina Országhová M.A.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.
4. Při přípravě této práce autor použil Turbo script za účelem přepisu rozhovorů. Po použití tohoto nástroje/služby autor obsah podle potřeby zkontroloval a upravil a přebírá plnou odpovědnost za obsah publikace.

V Praze dne 4. 1. 2024

Matyáš Hoza

Bibliografický záznam

HOZA, Matyáš. *Strategie tvorby genderové identity ve sportech: Komparativní studie jógy a MMA*. Praha, 2024. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Kristina Országhová M.A.

Rozsah práce:

130 900 znaků

Abstrakt

V mé práci zkoumám strategie tvorby genderových identit v prostředí MMA a jógy. V první části popisuji konstrukci maskulinity v józe. Nejvýraznějším zjištěním je koncept „druhého sportu“, ve kterém maskulinní aktéři ponižují jógu, zároveň ji asociují s pasivitou. Strategie konstrukce feminity zkoumám také u zápasnic MMA. Zde je nejvýraznější koncept fragile sex a projev intimity, coby vymezení genderové identity. Zápasnice vykazují znaky odmítnutí násilí skrze pojem fragile sex. Budování maskulinity a feminity následně porovnávám. Porovnání je zavádějící, jelikož maskulinní aktéři v józe mají zájem pouze o praxi maskulinity, kdežto zápasnice v MMA musí praktikovat feminitu i maskulinitu. Přesto existují určité korelace, například vyjadřování genderové identity pomocí heteronormativity. V druhé části, určuji čtyři modely maskulinity, kterými sleduji evoluci maskulinity skrze bojové sporty. Modely maskulinity úzce pracují s dominancí a jsou většinou neagresivní. Pro vytváření dat jsem využil techniku polostrukturovaného rozhovoru a zúčastněného pozorování.

Abstract

In my work, I am researching strategies of gender identity construction in MMA and yoga. In the first part of work, the matter of masculinity construction, within the boundaries of yoga, is discussed. The most interesting concept shown is “second sport”. In this concept masculine actors demean yoga as a sport and associate it with passivity. Strategies of construction are also researched with female fighters in MMA environment. In MMA the main concepts are fragile sex and intimacy. Female fighters show signs of refusal of violence. The creation of femininity and masculinity is then compared. The comparison is quite tricky, as the conditions are not the same for both genders. Masculine actors in yoga have no desire in practices of feminine gender, whereas female fighters need to practice femininity and masculinity. Even so, some correlations can be observed, for example the expression of gender through heteronormativity. In the second part of the work there are identified four models of masculinity, through which I am watching the evolution of manliness in martial arts sports. Masculinity models are working with the sense of dominance and aggression. For the creation of data, semi structured interviews and participant observation, were used.

Klíčová slova

Gender, Sport, Gendertyping, Maskulinita, Feminita, Genderová identita, MMA, Jóga

Keywords

Gender, Sports, Gendertyping, Masculinity, Femininity, Gender identity, MMA, Yoga

Title

Construction of gender identities in sports: Comparative study of yoga and MMA

OBSAH

ÚVOD	9
1 TEORETICKÉ UCHOPENÍ	12
1.1 GENDER.....	12
1.2 GENDEROVÁ IDENTITA.....	13
1.3 GENDEROVÁ IDENTITA VE SPORTU.....	14
1.3.1 DOUBLE BIND.....	16
1.4 MMA.....	16
1.4.1 FEMINITA V KONTEXTU MMA.....	18
1.4.2 HYBRIDNÍ MASKULINITY V KONTEXTU BOJOVÝCH SPORTŮ.....	19
1.5 JÓGA.....	21
1.5.1 FEMINITA V KONTEXTU JÓGY.....	22
1.5.2 MASKULINITA V KONTEXTU JÓGY.....	23
2 METODOLOGIE	24
2.1 VÝBĚR METODOOGIE.....	24
2.2 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	24
2.3 METODA VYTVÁŘENÍ DAT.....	25
2.4 METODA ANALÝZY DAT.....	27
2.5 ETICKÉ OTÁZKY VÝZKUMU.....	27
2.6 VLASTNÍ SITUOVANOST VE VÝZKUMU.....	28
3 VÝSLEDKY A INTERPRETACE DAT	30
3.1 KONSTRUKCE MASKULINITY V JÓZE.....	30
3.1.1 DRUHÝ SPORT.....	30
3.1.2 ATHLETICISMUS A PROFESIONALISMUS JAKO PROJEVY MUŽSTVÍ.....	33
3.1.3 REHABILITACE JÓGOU.....	39
3.1.4 EXTERNÍ AKTÉŘI, SEXUALITA A HETERONORMATIVITA.....	40
3.1.5 SEBEPREZENTACE AKTÉRŮ.....	43
3.1.6 DISKUZE: JÓGA.....	44
3.2 KONSTRUKCE FEMINITY V MMA.....	45
3.2.1 FRAGILE SEX: „NÁSILÍ NENÍ PRO HOLKY“.....	45
3.2.2 ZÁPAS PRO ZDRAVÍ A FITNESS.....	47
3.2.3 EXTERNÍ AKTÉRKY, SEXUALITA A HETERONORMATIVITA.....	48
3.2.4 SEBEPREZENTACE AKTÉREK.....	51
3.2.5 DISKUZE MMA.....	52
3.3 KOMPARACE STRATEGIÍ TVORBY IDENTIT V MMA A JÓZE.....	53
3.4 VÝVOJ MASKULINITY V MMA.....	55
3.4.1 GYM NERD.....	56
3.4.2 COMPETITIVE ACTOR.....	57
3.4.3 GYM HERO.....	58
3.4.4 UČITEL.....	59
ZÁVĚR	60
SUMMARY	61
POUŽITÁ LITERATURA	63

Poděkování

Tímto chci poděkovat vedoucí práce, která mě posunula trefnými tematickými poznámkami a výkladem mi ulehčila tvorbu výzkumných otázek a cílů. Díky patří také mým vstřícným respondentům a institucím, ve kterých probíhalo zúčastněné pozorování

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybral konstrukci maskulinity a feminity v MMA a józe. Téma jsem si vybral, jelikož mi bylo blízké. Cílem práce je popsat strategie, kterými aktéři a aktérky tvoří svou genderovou identitu v genderově dominantním prostředí a jejich podmínky porovnat. Dalším cílem práce je vypořádat modely maskulinity, které nastíní vývoj mužství v bojových sportech. Můj výzkum přispívá do debaty genderu ve sportu a jeho performanci, ale zároveň do debaty o vývoji maskulinity.

Přestože patří sport převážně do „mužského světa“ jsou s některými druhy sportů spojeny aktivity, jež jsou charakterizovány, jako typicky ženské, nebo mužské. Vzniká představa genderovanosti sportu, tedy že některé druhy fyzických aktivit jsou mužské a ženské (Pfister 2010). To zároveň souvisí s genderovou polarizací ve společnosti, natolik typickou pro západní kulturu. Genderová polarizace rozděluje sociální pohlaví na dvě dichotomické části, jež jsou ze svých podstat protichůdné (Bem 1993). Strukturalistický přístup k pohlaví je v moderní době kritizován. Skrze představu o performanci genderu vznikají možnosti rozšíření druhů genderových identit (Butler 1990). Stále se pohybujeme v sociální struktuře postavené na základě biologických znaků asociovaných s maskulinitou a feminitou, můžeme však sledovat, kterak aktéři vybočují z představ o situovanosti a vtělení jejich biologického pohlaví.

Jóga je relevantním pojmem, ovlivnitelným sociodemografickými podmínkami. V mém výzkumu zaujímá postavení „ženského sportu“. V jiných kontextech však takový význam nést nemusí. Jóga vzniká v dlouhou indickou tradicí. Kvůli sociálním podmínkám se v Asii jedná spíše o mužskou aktivitu (Newcombe 2017). Přesun jógy na západ ji však charakterizuje a asociuje s ženstvím. Z filosofického stylu života, praxe myslí spojené s tělem se umístěním do amerických a evropských fitness center stává komerční sport (White 2011). Budováním charakteristik jako je flexibilita, meditace a zdraví se jóga řadí mezi ženské aktivity (Wittich 2020). Kvůli specifikacím a mnohým benefitům, praxe přitahuje pozornost i mužů, kteří musí konstruovat identitu v tomto prostředí. Jejich identita je totiž zpochybněna.

MMA je mladý sport. Násilná povaha smíšených umění spojuje jeho praxi s maskulinitou. MMA je v mé práci „mužský sport“. Zápasníci MMA jsou viděni, jako násilní jedinci, což podkresluje maskulinní stereotyp (Andreasson and Johansson 2019). Zápasnice smíšených bojových umění si musí osvojit prvky maskulinity, k získání respektu, jejich sexualita je tím zpochybněována (Nash 2017). Aktérky brání představu feminity, aby byly stále

označovány, jako ženy. Je to těžký oříšek, neboť pochvala a pozitivní afirmace v MMA je vyjádřena skrze maskulinní asociace, naopak ponížení skrze asociace femininní.

Bakalářská práce je rozdělena do tří hlavních částí: Teorie, Metodologie, Analýza. V teoretické části se čtenář/ka dozvídá o významu, definici a chápání genderu, hned v první kapitole také prezentuji teorii performativity, kterou se má práce velmi inspiruje. Přibližuji čtenářům/kám také pojetí genderové identity, kdy mimo jiné představuji pojem hegemonní maskulinity. V kapitole Genderová Identita ve Sportu, rozebírám sport jako maskulinní prostředí a předkládám překážky, jež jsou kladené před genderové aktéry/ky, s tím souvisí teorie double bind. Double bind teorie vykresluje aktéry/ky, ve slepé uličce. Na jedné straně je požadováno, aby se aktér/ka choval/a na základě svého pohlaví dle genderových skriptů, na druhé straně však aktér/ka musí performovat znaky opačného genderu, aby zapadl/a do sociálního prostředí sportu. Následně rozebírám jednotlivé kontexty disciplín jógy a MMA, ze kterých vycházím. Část teoretické práce je věnována maskulinitám a feminitám v těchto konkrétních sportech. Celá práce je provázena konceptem performance a dělení genderu.

Druhá část, metodologie, popisuje druh a prostředí výzkumu, který vznikl v rámci práce. Nejdříve odůvodňuji výběr kvalitativního výzkumu, dále čtenáři popisují výzkumné otázky a cíle práce. V metodologii rozebírám způsob vytváření dat, jaké druhy kvalitativního výzkumu jsem použil, délku výzkumu, prostředí, nebo jakékoli jiné charakteristiky spojené specificky s empirickým zkoumáním obsaženém v bakalářské práci. V druhé části nechybí proces analýzy, rozbor etiky a situovanosti výzkumníka. Situovanost výzkumníka popisuje můj vztah ke zkoumanému prostředí či samotným respondentům. Relevantní proměnnou je má genderová identita, má vlastní maskulinita a její vliv na výzkum je popsán právě ve výzkumnické situovanosti.

Třetí část bakalářské práce je rozdělena do tří podkapitol. Ve dvou kapitolách rozebírám má zjištění o strategiích konstrukce genderové identity v MMA a józe, na jejich konci oba sporty porovnávám. V poslední podkapitole definuji čtyři vyzorované moduly maskulinity. Celá třetí část obsahuje citace z rozhovorů a výzkumného deníku, její nadpisy jsou vytvořeny z klíčových okruhů z kódování.

16.12. Trénink power jógy

Přišel jsem na dnešní lekci moc brzy. Sedám si ve cvičebním sále a otvírám knížku, jsem pohlcen jejím dějem a skoro si nevšímám muže, který také přišel brzy a stejně jako já čeká usazený na své jóga matce. V jógovém sedu píše můj neznámý společník emaily na mobilu. Má upnuté šedé tilko, působí jako nabroušený businessman. Všechno na něm vypadá draze, profesionálně. Protiskluzová karimatka, sladěná značková tepláková souprava. Náhle, bez varování se zvedá. V nepřirozených pohybech stínuje¹ před zrcadlem. Očividně není boxer, jeho technika nemluví o existenci pravidelné boxerské praxe, proč tedy boxuje na jógové hodině? Dokončuje několikátý úder, znovu si sedá, asi píše emaily.

Začíná lekce a já se zaměřím na pozorování tohoto záhadného muže, říkáme mu pan M. Pan M je zdatným sportovcem, co nerespektuje techniku. V každé pozici praktikuje těžší ásanu², i když je provedena špatně. Vše rve přes sílu. Jeho tělo se násilně trhá do protažení a ztrácí eleganci. Nikdy nezačíná lehčí variantou cviku. Odcházíme, loučím se s panem M tykáním: „Ahoj“, odbude mě nerudným nashle a zlým pohledem...

(Etnografický deník, Jóga)

7.11. Trénink MMA

...trénink končí. Dva kluci, co mají modrý pásek v BJJ si dají grappling³ zápas o čest. Snaží se prý ochutnat techniky toho druhého. Celá scenerie mi připadá jako nějaký kohoutí zápas. Kolem už nás moc není, všichni ostatní odešli. Zbyly jsme jen poslední 4 abychem se koukali na toto poměření schopností. Zápas trvá už moc dlouho, vyhlásíme remízu. Jde se do šaten, pak na parkoviště. Po cestě ven potkáváme dnešní nováčky, jeden z nich byl agresivní ve sparringu, proto dostal hodně tvrdých ran jako připomínku hierarchie. Má dost pomlácený obličej, ale směje se. Říká, že ho baví dostávat rány, a proto chodí na 100 % (když rozdáváte tvrdé rány, tvrdé rány se vám vrací, pokud spáruje⁴ člověk s někým lepším a snaží se mu ublížit je mu „uštědřena lekce“). Rád si prý sáhne na dno tak mu nevádí dostat namláceno...

(Etnografický deník, MMA)

¹ Boxování naprázdno, využívá se v postojových bojových umění jako součást tréninku, nebo rozcvičky.

² Jógové pozice se nazývají ásany.

³ Zápas na zemi bez úderů. Bojuje se pomocí škrcení a páčení.

⁴ Cvičný zápas.

1 TEORETICKÉ UCHOPENÍ

1.1 GENDER

Gender je identita jedince vztahující se k maskulinitě a feminitě. Jedná se o sociální roli, kdy okolí přiřazuje aktérům charakteristické vzorce chování na základě jejich biologického pohlaví (Marecek and Magnusson 2009). Společenské očekávání spojené s biologickým pohlavím se liší v závislosti na kultuře a času. Podle kultur a období se může měnit počet genderových identit akceptovaných daným společenstvím (Herdt 1994). Západní společnosti však většinou pracují se dvěma gendery, maskulinním a femininním. Fenomén rozdělení společnosti na dva dichotomické gendery je nazýván: genderová polarizace. Proces bipolárního vymezení vytváří hierarchii mezi mužskými a ženskými rolemi a vede k reprodukci genderových stereotypů, tím se rozdělují vlastnosti, role a očekávání na základě pohlavní identity aktérů/rek. Asociacemi vlastností vztahujícím se k pohlaví vznikají genderované segmenty, ve kterých příslušníci opačného biologického pohlaví, překonávají překážky v podobě genderových skriptů. Binární představa ve společnosti o typickém chování jedince na základě jeho pohlavních znaků má hluboké kořeny v historických tradicích a kultuře. Konzervativní rodinné struktury, pracovní role a společenské normy formují genderové skripty a vytvářejí pro jedince neprostupné bariéry. Vznikají dva absolutně odlišné světy, svět mužů a žen (Bem 1993).

Oakley (2000) definovala gender výhradně socialně-historickým kontextem, pohlaví konceptualizovala anatomicky a tím ho odsunula do biologické sféry. V pozdějších přístupech, zkoumání tohoto fenoménu, se bere v potaz i propojenost s fyzičnem, konkrétně s lidským pohlavím. Opětovným propojením genderu a pohlaví je položen důraz na souvislost ženství a mužství s ostatními dimenzemi lidského života (Dea 2016). Gender je chápán v širším měřítku společenského prostoru, jehož jsou součástí rozličné segmenty (Crenshaw 1991). Například Akim Oualhaci v díle *Getting respect: How minorities build a hybrid masculinity in French Banlieue* (2022), sleduje, jaký má vliv na boxerskou maskulinitu fakt, že je performována rasovou minoritou. V díle se také objevuje sociální faktor „ulice“ a dělnické třídy. Oualhaci (2022) ve svojí práci zdůrazňuje vliv socioekonomického postavení na genderovou identitu osoby, která maskulinitu, nebo feminitu *provokuje* (Oakley 2000).

Představa performance genderu se vyskytuje v poststrukturalistických teoriích, které kritizují a snaží se dekonstruovat již zmíněnou polarizaci. Tím se zpochybňuje představa maskulinity a feminity coby vrozených a neměnných struktur. S teorií performativity přichází

Judith Butler ve svém díle *Gender Trouble* (1990), kdy představuje genderové identity coby performativní a fluidní fenomény. Gender se podle Butler (1990) vytváří skrze opakující se činy a gesta, vznikají nekonečné škály identit a různé druhy maskulinit i feminit. Společenské normy působí na děláni genderu aktérů, tím ho limitují, avšak dynamická povaha sociálně pohlavních identit zmíněná omezení ohrožuje a přetváří (Butler 1990).

“Dělání” genderu (1987) otevírá dveře vzniku novým a přesnějším formám totožnosti ve společnosti. Tímto způsobem můžeme chápat gender jako kontinuální proces, rozporující tradičnímu binárnímu rozdělení. Skrze pochopení společnosti a společenských interakcí, jako hlavního činitele při tvorbě představ o genderu, se stává dichotomický systém rozdělení společenskou strukturou. Nový pohled na role spojených s lidskými rozmnožovacími orgány, nám říká, že pohlavní identita nese jiný význam v odlišných sociálních kontextech, může být tedy relativní (West and Zimmerman 1987). Genderování je pak pouhým sociálním konstruktem, vytvořeným veřejností. Genderová teorie neztrácí vlivem poststrukturalismu na relevanci, ale je dynamicky rozvíjejícím se fenoménem, který přestává být absolutní, neměnný a dichotomický (Halberstam 2018).

1.2 GENDEROVÁ IDENTITA

Genderová identita je subjektivní chápání a vyjadřování jedince v kontextu společnosti. Genderová identita je hluboce zakotvena v individuálním prožívání genderu, může se vyvíjet a měnit v průběhu času. V kontextu západní společnosti se genderové identity vztahují k míře ženskosti a mužnosti neboli maskulinitě a feminitě. Vyjádření míry maskulinity a feminity nejsou jednotné a liší se v realitách jiných kultur (Herdt 1994). Neexistuje jednoznačná odpověď na otázku příznačného chování muže či ženy, požadovaná charakteristika je spíše neurčitou esencí, která může a nemusí aktérům/kám chybět. Interpretace o ideálním dvojakém chování mužů a žen se v průběhu let vyvíjí a mění. Nároky na obě pohlaví jsou často nesplnitelné a protichůdné (Hašková 2003). Ke každé z vytvořených identit se ve společnosti pojí specifické očekávání a návod, jak interagovat s ostatními lidmi tímto způsobem aktéři/ky hrají ve společnosti určitou scénovou roli. Atributy připsané těmto rolím jsou přiřazeny lidem na základě asociací dalece mimo jejich osobní kontrolu (Butler 1990). Genderové identity/rolí, se učíme od útlého věku pomocí genderové socializace, proces této socializace končí až smrtí (Stockard 2006). Praxe naší genderové identity se tedy v průběhu života liší, stejně tak se vyvíjí naše představa o pohlavně podmíněném chování. Genderová socializace, nemůže být

generalizována, do jejího procesu vstupuje mnoho jiných faktorů, ovlivňující podobu genderových identit. Roli hraje, například věk, naše společenské zázemí, rasa, nebo celkové sociální prostředí jedince (Oualhaci 2022). Projev sociálních pohlaví se vlivem představy o performanci může lišit v různých kontextech, proto mohou přicházet do konfliktu lidé praktikující „stejně“ identity odlišnými způsoby. Neexistuje monopol na správné provádění genderu, můžeme pouze konstatovat jeho relativitu v odlišných sociálních prostředích.

V sociální realitě mé práce, operuji s pojetím hegemonní maskulinity. Diskutovaný pojem se odvolává na mocenskou hierarchii a předurčuje mužství ke globální nadvládě nad ženstvím. Jedná se o strategické umístění mužů do struktur moci. K dosažení postavení využívají muži určité charakteristiky, se kterými jsou poté spojováni. Hegemonní maskulinitu můžeme chápat, jako praxi jedince umocňujícího svou dominanci. Tento druh maskulinity není nejrozšířenější a odlišuje se od ostatních maskulinit, jelikož jen hrstka může tohoto stavu/pozice dosáhnout, přesto je hegemonní mužství normalizováno (Connel 2005).

1.3 GENDEROVÁ IDENTITA VE SPORTU

Marek je už několik tréninků v očividné bolesti, která limituje jeho výkon. Jedná se o bolest zad, dnes místo dvoufázového tréninku odchází dříve a je konfrontován v šatně:

Patrik: „Kam jdeš, dneska pastíš? Nebud' píča.“

Marek: „Jdu na jógu...“

Patrik: „Ty jdeš místo tréninku na jógu?“

(V tomto výňatku z mého etnografického deníku musí snášet Marek pochybnosti a obhajovat svou maskulinitu vysvětlováním, proč jde na jógu místo tréninku MMA. Zmínka o józe vyvolala v šatně udivení, Markův odchod je následně zesměšňován. Jedná se o příklad stigmatizace maskulinity v kontextu sportu.)

(Etnografický deník, MMA)

Sociální prostor sportovišť byl historicky doménou mužů a tím i praktikování sportovních aktivit spadalo do „mužského světa“. Tento trend je spojen s tradičními představami o maskulinitě, které kladou důraz na sílu, soutěživost a fyzickou zdatnost jako esenciální vlastnosti mužské identity, emoční kontrolu. Ženské soutěžní aktivity byly na druhé straně silně

podceňovány, ženy jsou viděny, jako méně schopné. Jejich sportovní praxe je spojena s deviací, nebo se sporty, které jsou pro „vlastnosti jejich pohlaví“ vhodnější (Pfister 2010). Sledujeme dokonce asociace „ženských sportů“ s mateřstvím, kdy je přijatelné pro ženy sportovat pouze v rámci zdravotní průpravy na mateřství a těhotenství, samotný soutěživý požitok ze sportu je „pro ženy nepřírozený“ (Messner 2002). Primárně je se sportem spojována spíše maskulinita, můžeme však sport určitým způsobem genderovat, což je produkcí aktivit typicky asociovaných s feminitou nebo maskulinitou. Ženy jsou často odkazovány do diváckých rolích, kdežto jejich role ve sportu je chápána, jako podporující a oslavující mužský výkon, příkladem může být cheerleading (Pfister 2010). Větší důraz na estetiku a zdraví je dalším úkazem ženských sportů, korelující s představou feminity jakožto „fragile sex“⁵ a zároveň podpory konceptu přípravy žen na mateřství (Neto and Wenzel 2022). Na druhé straně sporty spojené s hrubou silou, dokonce násilím, nebo nebezpečím se řadí jako přirozené pro maskulinitu a mužům jsou tedy do jisté míry „vrozené“ (Messner 2002). Můžeme mluvit o zahrávání si se životem, vystavování se nebezpečí a zmíněnému násilí, jako mužském způsobu získání cti a maskulinity. Dlouhá řada výzev, praxe násilí a s nimi spojené akty drsnáctví/mužnosti jsou spojovány například s bojovými/extrémními/kontaktními sporty. Tento trend je zmiňován již v konceptu *manliness and violence* (Smith 2014).

Představa feminity, jako vlastnosti ve světle sportu, je spíše nepřijatelná, avšak maskulinita většinou není z her exkludována, to může souviset s představou sportu, jako maskulinně dominantní aktivity (Maclean 2019). Ženy praktikující sport musí často performovat druhy maskulinního chování. Zároveň je žádoucí, aby před společností obhajovali svou identitu ženy a heteronormativní sexualitu, ježto jsou vnímány deviantně. Omezení způsobené společenskými stigmaty se netýká jen femininního genderu. Tradiční představy o maskulinitě a s ní spojených vlastností vedou k nátlaku na muže performovat maskulinitu tak, aby zapadala do ohraničených genderových norem, to vede k řadě limitací (Stein 1993). Muži neodpovídající tradičním představám o genderových vlastnostech jejich pohlaví, často čelí stigmatizacím a tlakům⁶. Jejich mužská identita je zpochybněna, podobně, jako u žen, například při angažovanosti v „femininních sportech“ (Harper 2011).

V profesionálním sportu se vyvíjejí často nedosažitelné požadavky na mužství. Emoční kontrola, psychická i fyzická dominance a ostatní stereotypy maskulinity vedou k potlačování

⁵ Stigma přehnané ochrany ženského pohlaví, jelikož panuje stereotypní představa, že je jemnější a lehce se zraní (Neto and Wenzel 2022).

⁶ Například výsměchu, nebo vyčlenění z kolektivu (Messner 2002).

emocí a projevů zranitelnosti, což může být pro aktéry rizikové. Jiná stigmata sociálního pohlaví, orientovaná na výkon a výsledky, mohou způsobit pocit izolace, nebo komplex méněcennosti⁷ (Smith 2019).

1.3.1 DOUBLE BIND

Všudypřítomná stereotypizace identit a chování ovlivňuje představu o situovanosti aktérů. Tímto způsobem má společnost nad aktéry moc, hrají pouhé „role“ a jejich identita jim v jistém slova smyslu nepatří. Za jistých okolností se může stát, že, například na základě tělesnosti, je viděna role ve světle jiného pohlaví, než je dle společenských norem „přirozené“. Okolností měnící představu o rolích může být sport, který participanty fyzicky i sociálně proměňuje (Andreasson and Johansson 2019).

Aktéři a aktérky se ve sportu dostávají do prekérní situace. Aktéři/ky, snažící se vymanit moci společenské, mohou moc nad svou identitou nakonec získat. Tím popřou již zmíněné genderové normy a stereotypy ve společnosti. Získáním moci si připisují charakteristiky typické pro maskulinitu či feminitu, tyto znaky ale mohou být pro jejich pohlaví z hlediska široké společnosti atypické (Neto and Wenetz 2022). Aktéři se následně dostávají do situace, které se říká: *double bind*. Tato situace je slepou uličkou, na jedné straně je aktér/ka odsouzen/a společností, pokud se nechová podle patřičné normy, na druhé straně může být spatřen/a jako nepatřičná anomálie ve sportovním prostředí, kde se snaží prosadit (Gibney 2006). Pokud je aktérem například žena, potřebuje si pro svou existenci v genderově marginálním⁸ prostředí osvojit charakteristiky maskulinity. Osvojováním maskulinity žena ztrácí svou feminitu, což bude společností odsouzeno, avšak v prostoru „mužského sportu“, femininně jednat nemůže, takové chování by bylo nepatřičné v kontextu sportovního prostředí, kde se nachází (Maclean 2021).

1.4 MMA

MMA vzniká kombinací různých bojových stylů, jako je Thai box, Jiu-Jitsu, nebo wrestling. První oficiální turnaj v MMA se odehrál roku 1993 Americe pod organizací UFC, ta byla pravděpodobně inspirována brazilskými Gracie Challenge⁹ (Weber 2018). Gracie

⁷ Zejména u sportovců, kteří se necítí být dosti „mužní“ (Smith 2019).

⁸ Genderově marginálním sportem, se rozumí sport s určitým genderem nebo většinovým zastoupením jednoho pohlaví.

⁹ Otevřený sparring bez pravidel, zprvu se jedná pouze o porovnání stylů boje a sebeobrany, kdo má účinnější styl. Později vzniká organizace UFC a MMA jako sportu –turnaje získávají hranice, rozhodčí ceny, pravidla.

Challenge byla pouhým sparingem bez oficiálních pravidel, nebo cen, jednalo se o otevřený sparing/trénink, který porovnával účinnost různých druhů a stylů boje. Ve svém duchu se jedná o ideální kosmopolitní sport, jelikož smíchává rozličné geograficky podmíněné kultury sportů do jednotného činitele. Platforma MMA je díky své rozmanitosti globálním a dynamicky se rozvíjejícím fenoménem (Andreasson and Johansson 2019). Před vznikem kategorií a pravidel, jsou pouze výjimky případu ženy soutěžících na smíšených platformách, to přichází až se vznikem organizace UFC a stvořením ženských divizí (Floresca and Gilda 2019). I nyní se ale MMA potýká s nedostatkem ženských zápasnic. Organizace nemají dost materiálu, ze kterého mohou verbovat, tak vzniká nevyrovnanost v divizi implikující nekvalifikovanost. Mezi špičkou a průměrem v ženských divizích je obrovský rozdíl, top bojovnice jsou pak viděny jako výjimky, i když jsou ve skutečnosti možným standardem a potenciálním průměrem vynesným na vrchol nízkou popularizací sportu mezi ženami (Manekin and Wood 2020).

Logika MMA je jednoduchá: dva aktéři jsou zavěni do Oktagonu, nebo ringu, aby se utkali za pomoci pěstí, loktů, kolen a nohou, škrčení a páčení v boji. Aktéři mají odlišné MMA kapitály, kterými se snaží svého protivníka knokautovat, přemoci na body, nebo znemožnit mu pokračování v boji (Weber 2018). Na základě sportovních charakteristik, MMA může být chápáno ve smyslu extrémní formy agrese a respektu mezi zápasníky. Aktéři provádí riskantní aktivitu, při které demonstrují, svou sílu a odolnost těla. Přesto se sami participanti snaží agresivní náuru sportu vykreslit v méně radikálním světle, představa ne nutně násilné povahy sportu však není široce ve veřejném diskurzu rozšířena.

MMA je mužsky dominantním sportem, s vazbou na násilí. Tento sport byl historicky silně spjat s maskulinním prostředím dělnické třídy. V širším historickém kontextu jsou praxe, obětující čas budování svalů a připravování se na boj spojeny s maskulinním stereotypem. Z MMA se stává mužský sport skrze souvislost maskulinity s násilím a mocí (Andreasson and Johansson 2019).

Představa agrese a dominance zařazuje MMA do maskulinní sféry světa. Svou představou o násilné společnosti vyjádřené maskulinitou se zamezuje ženám přístup do tohoto prostředí. Konstrukce maskulinity se v průběhu času mění. Ačkoli jsou procesy vývoje maskulinity rozdílné, do jisté míry geograficky podmíněné, můžeme spatřit rozdíly v praxi maskulinity v různých MMA prostředích. Některá prostředí jasně kopírují ortodoxní představu hegemonní maskulinity zakládající si na polarizovaném rozdělení genderu, některá zas podporují více inkluzivní představy o maskulinitě (Andreasson and Johansson 2019). Pokud se inspirujeme

genderovou teorií performativity, můžeme vypořádat vývoje genderových identit v bojových sportech, jelikož monopol představy MMA, coby dělnicky maskulinní aktivity upadá.

1.4.1. FEMINITA V KONTEXTU MMA

Ája: “A tobě se to jako líbí, že holky dělají ten sport, že se takhle mlátí? Tebe to nějak vzrušuje na nich to násilí? Vždyť to musej bejt I omlácený.”

Matyáš: “Tak já si nemyslím že to je úplně sexuální věc, tohle tam úplně nevidím. To právě nemůžeš vůbec takhle přemýšlet.”

Ája: “No a jak jako vypadaj nebudou to takový velký ranařky?”

(V tomto výňatku z mého 3. Rozhovoru s Ájou, jsme stočili rozhovor k představě MMA a feminity, ačkoli to nebyl záměr rozhovoru, přirozeně to vyplynulo ze zájmu mé respondetky.

Myšlenka síly a násilí, je nespojitelná s představou feminity a s ní heteronormativní představy aktérů. Rovněž se potvrzuje tvrzení Neto a Wenzel o persekuci ženských těl, které jsou “omlácené”. Citace se jistým způsobem dotýká konceptu gender embodiment.)

(Rozhovor Ája, Jóga)

Konflikt feminity a maskulinity v rámci sportu odráží mocenská schémata, vyskytující se i v jiných sférách společnosti. V MMA i ostatních bojových sportech sledujeme stigmata podporující představu vhodnosti mužů praktikovat tuto aktivitu, kdežto ženy mají svou základnu v soukromé sféře, jsou tedy v prostředí MMA „neschopné“. Výše zmíněné tvrzení legitimuje hierarchickou organizaci uvnitř sportu. Muži tvoří většinu jedinců a ženy se vyskytují na podřadných pozicích, kdežto je sport doménou moci. Aktéři na sportovních praxích produkují v kompetitivním prostředí dominanci, jejíž povaha je ve své podstatě patriarchální (Maclean 2019). Naše tvrzení podporují například lingvistické formulace hodnocení soupeřů, kdy jsou zesměšněni za pomoci zfeminizování charakteristik s nimi spojenými: „Boxuje jak holka.“ Pokud je naopak sportovec úspěšný je afirmován charakteristikou maskulinity: „Ta dává rány jako chlap.“ V obou případech je ženská MMA zápasnice zpochybněna a svou genderovou identitu, maskulinní i femininní, musí obhajovat (Nash 2017). Obhajobu provádí aktérka v maskulinním prostředí skrze konstrukci feminity, jinak by byla vyloučena z označení „žena“.

Rozdílnost v prezentaci mužů a žen můžeme vidět už při vyjednávání feminity a

maskulinity skrze viditelná zranění a modřiny. Maskulinní aktéři dávají své zranění na odvid coby trofej, kdežto femininní, v představě ochrany těla, svá zranění skrývají a tím ochraňují sebe sama před možnou asociací s maskulinitou (Neto and Wenz 2022). Absence exhibice šrámů, coby praktiky obrany feminity v MMA je zajímavým fenoménem nastolujícím povědomí o dynamice mezi maskulinitou a feminitou, kdežto potvrzuje, že obě identity vskutku jsou konfliktní. Aktéři hlásící se k jedné z identit, se aktivně vyhýbají asociaci s identitou opačnou.

Síla spojená často s maskulinitou je na trénincích dle F. P. M. Neta a I. Wenz (2022), určitým způsobem ženám zapovězena¹⁰, obrací se tedy k jiným aspektům boje, které nejsou v rozporu s představou normativní feminity. Přesto, že žena může praktikovat „mužský sport“ nároky kladené na ni performovat chování asociované s feminitou nejsou o nic menší. Pokud by žena přestala být v kontextu tréninku femininní znamenalo by to projevit agresi, nebo bojovnost, která je typická pro představu maskulinity. To není dle norem dobrý způsob, jakým by se žena měla chovat, na tréninku, nebo i ve společnosti. Ostatními aktéry je očekáváno, že aktérky asociované s feminitou používají boxing pouze jako způsob udržení fyziky, i když jejich důvod může být ve skutečnosti jiný, nejsou v něm podporovány (Neto and Wenz 2022).

1.4.2. HYBRIDNÍ MASKULINITY V KONTEXTU BOJOVÝCH SPORTŮ

Struktura hierarchie v gymech bojových umění je kombinací heterogenních kapitálů asociovaných s aktéry/kami. V práci, *Getting respect: How minority boxers build a hybrid masculinity in a French Banlieue* popisuje A. Oualhaci (2022) tři typy zdrojů/kapitálů, určující již zmíněnou mocenskou dynamiku. Jedná se o kapitál umu¹¹, času v posilovně¹², sociální kapitál¹³. Boxeři si přidružují, v kontextu posilovny v Banlieue, maskulinity, které jsou v praxi dominantní (Andreasson and Johansson 2019). Nemůžeme je však zařadit a charakterizovat všechny stejně do jednoho kategorického rámce. Reprodukci dvou různých druhů maskulinit a

¹⁰ V díle: *WOMEN IN BOXING: NEGOTIATIONS OF MASCULINITIES AND FEMININITIES IN THE GYM*, zmiňují autoři/ky, případ participantky odmítající dělat kliky na konci tréninku. Důvodem je stigmatizace spojení fyzické síly a femininní identity.

¹¹ Je přímo vztažen ke schopnostem jedince, v rámci thajského boxu.

¹² Referuje na „služební stáří participantů“, jak dlouho v gyemu již aktér operuje.

¹³ Oblíbenost mezi ostatními, nejen v posilovně, ale i mezi lidmi mimo boxerské prostředí. Tento kapitál je v práci vztahován do kontextu s performancí *pouliční maskulinity*.

jejich následného kombinování praktikují boxeři ze studie hybridní maskulinitu. Trenéři podporují morální pravidla vžitá do kódu ulice, také prosazují jemnější maskulinitu a estetiku spojenou s kulturou thajského boxu. Moralizování trenérů, kodexem thai boxu, přichází do křížku s pouliční, odmítavou, maskulinitou některých žáků. Žáci jsou na druhou stranu zpracováváni reprodukovanou maskulinitou dominantních charakterů v gymu (trenéry) a kombinují praxi svojí street identity, s jinými normami reprodukoványými na hodině, například s kontrolou emocí, agrese a ohledem na zdraví (Oualhaci 2022).

Bojové sporty jsou nositelem kulturních zvyklostí, „kodexu“ a představě o sociálním prostředí zakořeněné ve fyzické praxi sportu. Aktéři/ky, přicházejí do prostředí MMA ovlivněni svým sociálním zázemím, podle kterého praktikují určitý druh maskulinity, ten pak přichází do styku s kodexem a maskulinitou vedoucích charakterů v daném prostředí. Konflikt maskulinit vede k reprodukci a vzájemné akceptaci charakteristik těchto genderových identit. MMA tedy maskulinitu přijímá a nenásilně ji může přetvářet za pomoci autoritativní pozice získané z již zmíněných heterogenních kapitálů. Existují způsoby, umožňující genderovým identitám dynamický rozvoj v kontextu sportu přesahující do širšího sociálního kontextu. Tento dynamický rozvoj je ohraničen: maskulinitami reprodukujícími se v prostředí gymu, samotnými normami vtělenými specifickým MMA sportovištěm a také původem sociálního prostředí individuálního aktéra. Aktéři/ky spíše pouze přejímají vzorce a reprodukují si je po svém, čímž vzniká alternativní maskulinita, jejíž vznik je relevantní a logický (Oualhaci 2022). Sportovní socializace je historicky spjatá s identitou vztahující se k mužskému biologickému pohlaví. Představa militantní maskulinity a násilného MMA souvisí dle J. Andreassona a T. Johanssona (2019) s maskulinně orientovanou dělnickou třídou. Ve chvíli soutěžení o výhru a oficiálním poměřování sil v symbolickém oktagonu¹⁴ musí svou identitu kultivovat v rámci efektivity této disciplíny. Přesto zůstávají formy genderových identit v MMA lapeny v duchu dominance, dominance coby hlavního ukazatele maskulinity (Andreasson and Joansson 2019).

¹⁴ Osmicípá aréna, ve které se odehrávají zápasy MMA, někdy také přezdívána klec.

1.5 JÓGA

Jóga je životním stylem s kořeny zapuštěnými hluboko v historii Indie. Jóga představuje ale mnohem více než jen životní styl. Vznik jógy je spojen velmi úzce se spiritualitou/náboženstvím/indickou nacionalitou/zdravím. V sanskritu tento výraz značí sjednocenost, propojení duše, těla, intelektu a energie. Jelikož ve svém původu nese jóga velmi silný spirituální a náboženský náboj, jen těžko by se v kontextu indické společnosti nazývala sportem (Newcombe 2017). Do evropského prostředí se dostala bez přítomnosti zmíněné spirituality a božstev, je tedy do jisté míry vytržena z kontextu, zredukována. Stává se pohybem, který pro někoho může, a nemusí, mít spirituální význam.

Učení jógy se také spojuje s postavou guru/mudrce, nebo člena rodiny, který učí lidi kolem, jak „být čistým člověkem“ (Basavaraddi 2015). Jóga se z komorního prostředí přesouvá, na západ, do veřejných studií a cvičeben, jež jsou monetizovány. Monetizace jógy se prohlubuje se vznikem jógových řetězců (White 2011). Zaměření jógy se v moderní Evropě spíše odklání od její historie, tváře životního stylu, k praktikám sloužícím lidem k odbourání stresu v post-industriálním světě (Newcombe 2020). Ve svém originálním učení je praxe jógy pro všechny¹⁵, ale v některých obdobích Indické společnosti je praktikování jógy ženám zamezena¹⁶. Aktivita jógy, je stále aktivitou sociální, proto je ovlivněna aktuálními trendy ve společnosti, které ji do jisté míry ovlivňují. Neodmyslitelnou součástí původu jógy je morální kód brahmacariya¹⁷. Brahmacariya je odkloněním naší energie od vnějších tužeb, součástí kódu je i celibát. Existují přístupy, vycházející například z mudrce Veda Vyasi¹⁸, které, ačkoli nezamezují ženám stát se jogínkami, mluví pouze o mužském celibátu, o uchování semena a oproštění se od ženského. V indickém kontextu se tedy může jednat spíše o maskulinní praktiku. Jak se tedy, v evropském a západním kulturním kontextu stává z jógy praktika spojená s feminitou? Jedno z možných vysvětlení vypráví o fascinaci Královny Viktorie¹⁹ indickou spiritualitou. Královna často vítala návštěvy spirituálních osobností a filosofů z Indie, avšak emoční dostupnost a rozvoj nitra, jsou

¹⁵ Při praktikování jógy, nezáleží na pohlaví, ani kastě.

¹⁶ Zapřičiňují to trendy ve společnosti, které vymezovali rozvoj spirituality výhradně mužům. Rozvoj spirituality se odehrával v externím prostředí mimo domov. Svatá kniha, Manuskrity, popisující rozdělení a chod indické společnosti, uděluje ženám místo v domácnosti (Wittich 2020).

¹⁷ Brahmacariya je způsobem života, práce se svojí vnitřní energií (Wittich 2015).

¹⁸ Mudrc, částečná reinkarnace boha Višny. Višna je jedním z nejváženějších hinduistických bohů (Wilson 2009).

¹⁹ Královna Viktorie byla britskou královnou v letech 1837-1901. Patřil jí titul císařovna Indie (Wittich 2020).

v konfliktu s představou hegemonní maskulinity, nutno dodat, že rozjímání a praxe jógy jsou v obyčejí hinduismu jedno a to samé. Praxe těla, jak již bylo popsáno, úzce souvisí s praxí mysli a jedno bez druhého není, proto i všichni diskutovaní filosofové a mudrci, zvaní do Anglie, byly pravděpodobně jogíni. Zde přichází první linie asociace jógy s feminitou, druhá pochází z původu samotné praxe. Později se rozšířila obecná představa o mystickém, spirituálním, emotivním orientu (Wittich 2020). V západní společnosti jsou emoce a spirituálno asociovány právě s feminitou, tedy sám orient se stává téměř synonymem feminity a představy o ní (Maclean 2021; Wittich 2015).

1.5.1 FEMINITA V KONTEXTU JÓGY

Jóga, ačkoli je prezentována jako aktivita přístupná všem produkuje představy o attributech aktérů a specifických modelech feminity (White 2011). Například skrze mediální prezentaci jogínů/ek vzniká stereotypizovaný obraz typických aktérů. Jogínky jsou vykresleny, jako ženy, s vytónovanou postavou a zredukovaným tělesným tukem. Skrze monetizaci se dále asociuje praxe jógy s bohatší vrstvou společnosti, což pokládá zábrany před některé aktérky. Marketingové reklamy pracují s ženami v uplých úborech a vykreslují ideál krásy (Mangiarotti 2019). To značně omezuje představu jógy, jako praxe pro všechny. Vyobrazení jógového těla se nemusí odvíjet pouze od fyzicky ovlivnitelných vlastností těla. Aktérky jsou zároveň většinou vyobrazovány s bílou barvou kůže, můžeme se bavit tedy také o určité formě rasové exkluze a relevanci k sociálnímu citění ve společnosti. Jóga prezentuje specifický model femininní aktérky.

Jóga je vnímána, jako relaxační cvičení, což svou pasivitou afirmuje a předurčuje jógu jako prostor vyhrazený ženám. Setkáváme se v jógovém diskurzu s příklady biologického determinismu. Pro excelenci v disciplíně, je flexibilita vnímána, coby kritická vlastnost pro úspěch, ta je opět asociována s ženstvím. Jóga reprodukuje sociální, genderové předsudky, přesto svým vlastním způsobem může odebrat jejich význam. Praxí těla se jako vedlejší produkt buduje síla těla, tím vzniká koncept femininní síly stigmatizovaný ve společnosti. Připisuje participantkám nejen fyzickou sílu ale i sílu mentální (Mangiarotti 2019). Skrze praxi ásan, které často symbolicky podporují biologické a reprodukční vlastnosti žen (gravid jóga), může vznikat podoba feminity v józe, která je asociována s mateřstvím a reprodukcí (White 2011).

1.5.2 MASKULINITA V KONTEXTU JÓGY

Pojednávání o konstrukci maskulinity přímo v kontextu jógy, je téma obtížně rámcovatelné, můžeme se však při nedostatku materiálu o józe odvolat na jiné výzkumy a zdroje zkoumající maskulinitu ve stereotypně femininních aktivitách, jako je například balet, pole dance, moderní gymnastika atd... Je možné, na základě výzkumů, zkoumajících toto téma vyzorovat tendenci aktérů, normalizovat, nebo legitimizovat účast na dané aktivitě. Povaha sportu samotného, a představa společnosti o něm, zůstává převážně maskulinní. Sport vyžaduje konzistentní maskulinní pohyby, pevné tělo (Reeves 2012). Aktéři obhajující svou mužskou identitu se snaží o prezentaci femininní aktivity, které se účastní, jako aktivity atletické. Popisují aktivitu jako sport vyžadující ono pevné tělo a chladný pragmatický mozek neovládaný emocí (Bassetti 2013). Snaží se propojit femininní jednání s testováním svých tělesných hranic, nebo překonáváním bolesti. V tomto případě je tedy aktivita stále v souladu s hypermaskulinním ideálem.

Další normalizační strategií je profesionální zdatnost. Profesionální zdatnosti dosahují pouze hrstky aktérů, jejichž těla jsou pravidelnou praxí osvalena. Skrze talent a kreativitu pohybu se mohou muži vyhnout objektivizaci. Můžeme si všimnout dvou odlišných pohledů na mužská a ženská těla, popsaných v práci: *Male Dancing Body, Stigma and Normalising Processes. Playing with (Bodily) Signifieds/ers of Masculinity* (2013). Ženská těla, spojená s feminitou jsou sama o sobě vnímána jako umění v rámci tance, kdežto mužští aktéři jsou od svého těla odosobněni a produkují umění skrze tělo, jež se stává pouhým nástrojem.

Výše popsané legitimizace popisuje Ch. Bassetti (2013) pouze jako normalizační, neslouží totiž k utváření alternativních maskulinit, ale snaží se přiblížit aktéry k hegemonní maskulinitě.

Jóga, je širokospektrou aktivitou, aktivitou bez striktních dres kódů. Aktérům je tedy umožněno vyjádřit volněji se skrze estetiku svého oblečení a zevnějšku.

2 METODOLOGIE

2.1 VÝBĚR METODOLOGIE

Věřím, že kvalitativní výzkum je pro povahu kladených otázek nejvhodnějším přístupem. Vlastní situovanost ve výzkumném prostředí mi umožnila se autenticky vžít do tlaků a norem participantů. Zmíněné normy a tlaky jsem dále mohl sám interpretovat. Skrze svou kritickou znalost kontextu efektivně určuji nedostatky výzkumu a upravuji své sociologické zaměření na aktuální témata. Forma kvantitativní, neumožňuje dosti fluidní a dynamický přístup k genderové tematice a povaze otázek, které si kladu. Uvědomuji si také, lokální omezení zkoumaných subjektů. Musel jsem vzít v potaz specifické charakteristiky výzkumných prostředí. V případě MMA se zároveň jedná o dosti undergroundovou subkulturu, která by dle mého byla obtížně přístupná kvantitativním měřením, tuto možnost nelze vyloučit ani v případě jógy.

Zúčastněné pozorování je hlavním nositelem dat v práci. Jelikož pozoruji stigmatizované identity, motivy chování, věřím že observace těchto motivů v akci je nejefektivnějším způsobem zkoumání. V průběhu výzkumu jsem se setkal s neznámými proměnnými, které z pozorování vyplynuly. Na tyto otázky jsem nedokázal odpovědět, jelikož se často týkaly motivů aktérů. K odhalení motivů jsem mohl snadněji docílit polostrukturovanými rozhovory, které jsem nakonec do svého výzkumu také zařadil.

2.2 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V průběhu tvorby mé práce jsem výzkumnou otázku několikrát měnil, podle relevance zkoumaných témat v kontextu vybraných terénů. Prostor výzkumu ovlivnilo znění otázek, stejně tak jsem otázky měnil na základě možného přínosu do debaty o genderových identitách ve sportu. Prvotní záměr vytvořit komparativní studii zůstal neměnný, stejně tak definice a popis strategií mužů a žen při tvorbě maskulinních a femininních identit v genderově marginálních sportech, zůstává jedním z cílů práce. Kromě již zmíněné tvorby strategií, se věnuji vývoji maskulinity v maskulinním, bojovém sportu MMA.

Výzkumný problém/otázky mohou být rozděleny na dvě části. V první porovnávám konstrukci maskulinní identity muži, v „ženském sportu“ (józe) s konstrukcí feminity v „mužském sportu“ (MMA). Výsledkem se snažím zjistit odlišnosti v tvorbě těchto

genderových identit a zároveň odhalit genderové stigmatizace zakořeněné v obou sportech. Druhá část se zaměří na MMA, v druhé části sleduji vývoj různých druhů maskulinity v bojovém sportu, čímž přispívám do debaty o vývoji sociálního mužského pohlaví. Kladu si několik základních otázek, na které svým výzkumem chci odpovědět:

- Jak vymezují svou maskulinitu muži v Józe?
- Jak vymezují svou feminitu ženy v MMA?
- V jaké míře se liší, nebo souvisí vymezení maskulinity v józe, s vymezením feminity v MMA?
- Jaké modely maskulinity performují aktéři v MMA?

Práce je limitována pouze na místa, ve kterých je provedena, mnoho faktorů může ovlivňovat specifické výsledky mé práce, proto by bylo nebezpečné generalizovat. V jiných kontextech může stejný výzkum podat odlišné výsledky. Má exaktní výpověď, nelze vztáhnout k širší populaci, přesto ilustruje širší principy a vzorce, které mohou být relevantní při pozorování odlišných prostředí.

2.3 METODA VYTVÁŘENÍ DAT

Jak jsem již zmínil v kapitole: Výběr metodologie, zvolil jsem pro svou práci kvalitativní výzkum. Data jsem tvořil pomocí zúčastněného pozorování na trénincích a polostrukturovaných rozhovorů. Jednalo se přesně o 11 pozorování ve dvou různých jógových studiích. U MMA jsem uskutečnil o jedno pozorování více, v celku 12. Opět jsem využil dvou různých MMA gymů. Na základě pozorování jsem si vedl výzkumnický deník, deník jsem psal stylem asociací a po sléze přepisoval do celých vět, které byly kódovány a použity v mé práci. Informovaný souhlas jsem v tomto případě řešil slovně, na tréninky přichází pokaždé jiná skupina lidí a v případě MMA tréninků počet trénujících dosahuje několika desítek. Záměr psaní práce v těchto prostředích jsem tedy oznamoval na recepcích, nebo řešil s lektory na hodině.

Rozhovorů jsem uskutečnil celkem šest, tři z každého sportu. První kritérium pro mé respondenty bylo pohlaví, jehož rozložení vypadalo následovně: Dvě ženy z prostředí jógy a jedna z prostředí MMA, dva muži z prostředí MMA a jeden z prostředí jógy. Takto specifické genderové rozložení jsem si v rozhovorech vybral, jelikož jsem se snažil nastínit autentické poměrové rozložení v příslušných sportech. Dalším kritériem musela být určitá angažovanost v příslušném sportu. Angažovaností se rozumí pravidelná docházka na tréninky a celková

znalost prostředí, což zamezilo participaci nováčků. V případě jógy byly dva z respondentů certifikovaní lektoři, které jsem oslovil skrze email, směřovaný na centrálu jógového studia. Třetí respondentku, Áju, jsem oslovil přímo na lekci. Oslovil jsem ji zejména kvůli kvalitě její praxe²⁰, později jsem se dozvěděl, že je také trenérkou, nikoli však jógy, ale pilates. Má první jógová respondentka Monika je trenérkou spirituálnější hatha jógy, lektor číslo dvě, Petr, je lektorem dynamičtější power jógy. V případě Petra hrálo roli to, že praktikuje právě power jógu, bylo žádoucí v rámci výzkumu zajistit heterogenitu druhů cvičení, poskytujících mi data. Monika mne již v prvním rozhovoru upozornila na odlišnost přístupů, existujících v prostředí jógy. Rozhovory probíhali v kavárně u jógového studia, nebo přímo ve studiu.

MMA rozhovory jsem provedl pouze s jedním trenérem a dvěma tréninkovými účastníky, tréninkový návštěvníci mi poskytli rozhovor přímo po cvičení v autě. Trenér Lukáš mi poskytl rozhovor telefonický. Lukáše jsem si vybral z toho důvodu, že sám zápasil a nyní trénuje kluky i holky, proto by mohl mít unikátní všeobecný vhled do problematiky, kterou se snažím odkrýt. Respondenty Radka a Elišku jsem vybíral dle naší interakce na tréninku a jejich základních schopností v rámci MMA.

Každý z rozhovorů, které jsem uskutečnil, byl rozdílně dlouhý. Jelikož se jednalo o polostrukturované rozhovory (v některých případech se jednalo spíše o nestandardizované rozhovory), jejich forma byla volná a velmi záleželo na dynamice tazatele s respondentem. Existuje sjednocená matrice otázek, totožných pro jógu i MMA, kterou jsem měl k dispozici, avšak využil ji pouze v případě, že se respondent zasekl ve výkladu, nebo se dále k tématu nevyjadřoval. Rozhovory se pohybovali v časovém rozmezí 20-90 minut a byly zaznamenány na nahrávací zařízení v plné délce. Každý z respondentů účastníci se rozhovoru poskytl informovaný souhlas, jak ústní, tak písemný.

Výzkum probíhal na několika místech v Praze v rozmezí od 19. 10. 2023 do 12. 3. 2024. Pozorování jsem prováděl ve dvou různých jógových studiích a ve dvou různých MMA gymech. Jógové studio č. 1 se nachází u centra Prahy. Jedná se o komerční studio, provozující širokou škálu druhů jógy. Má vlastní e-shop a několik poboček po celé Praze. Kromě jógy poskytuje i rehabilitační služby, masáže, laserové terapie atd... Má mnoho lekcí a několik jógových sálů. Studio č. 2 je o poznání menší, provozuje spíše jógy zaměřené na zdraví, nebo hodiny pilates. Má pouze jeden sál a nachází se v okrajové části města.

MMA gymy, na druhou stranu, se v obou případech vyskytují na kraji města. Gym č. 1,

²⁰ Bylo vidět, že je sportovní a má nějaké zkušenosti.

se nachází ve sklepě zdravotní polikliniky. Kromě MMA provozuje i jiné druhy kontaktních sportů, včetně kroužků pro děti. Je mi známo, že určité množství lidí, kteří jsou součástí tohoto sportovního prostředí jsou soutěžně aktivní, převážně v sportu BJJ²¹. Hodiny v tomto gyму jsou rozděleny na začátečníky a pokročilé. Kdežto v gymu č. 2 je počet závodníků, profesionálů o poznání nižší, skoro nulový, několik málo z nich má za sebou amatérský zápas, celkově však se jedná více o volnočasový gym, v zapadlém koutě obchodního centra.

Působišťe pro svůj výzkum jsem si vybral dle své osobní zkušenosti, díky které jsem dokázal lehce proniknout do prostředí výše zmíněných sportovních institucí.

2.4 METODA ANALÝZY DAT

K analýze dat, jsem využil tematickou analýzu. Skrze otevřené kódování klíčových motivů a slov definuji a určuji diskurzy, genderové identity, mocenské vztahy a jiné sociální struktury. Jedná se o subjektivní analýzu, motivovanou výkladem výzkumníka (mne) proto je důležité uvádět klíčové fráze a slova v kontextu širšího obrazu a řádně zdůvodnit jejich interpretaci.

Po ukončení terénního výzkumu jsem přistoupil ke korektuře výzkumného deníku a prepisu rozhovorů²², následně jsem zredukoval data, která v některých případech rozhovorů byla příliš rozsáhlá a netýkala se výzkumné otázky. Úvodním pročtením dat, jsem získal hlavní témata opakující se v textech (někdy za pomoci informací z odborné literatury), ze kterých jsem vytvořil již zmíněné kódy. Z kódů jsem interpretoval strategie, korelující s mou výzkumnou otázkou a porovnal je mezi sebou. Při porovnávání konstatuji konflikt kódů nebo jejich absenci v opačném sportu. V tvorbě jiných modelů maskulinity jsem přistoupil k jejich konstrukci opět volným kódováním, ovšem v tomto případě je kódem pouze nový typ maskulinity obsahující, s ním spojené, charakteristiky, coby klíčové fráze.

2.5 ETICKÉ OTÁZKY VÝZKUMU

Při zúčastněném pozorování bylo takřka nemožné obdržet informovaný souhlas od všech informantů, přistoupil jsem tedy k alternativnímu řešení, ve kterém figurovala domluva s vyšší autoritou v příslušném terénu, ať už s trenérem, nebo recepcí, zde jsem oznámil důvod a způsob svého výzkumu. Trochu tradičnější řešení je aplikované při rozhovorech se

²¹ Brazilské bojové umění boje na zemi.

²² Přepisoval jsem texty do celých vět a vkládal své myšlenky, výpovědi s vulgarismy jsem kvůli autenticitě v textech ponechal.

specifickými respondenty, kteří, každý zvlášť, mohli vyjádřit svůj souhlas, písemně i ústně. Respondenti rozhovorů jsou obeznámeni povahou mé práce i se způsobem využití obdržených dat. Má finální práce bude na vyžádání poskytnuta všem participantům. Pro ochranu soukromí jsou účastníci výzkumu anonymizováni a přesné názvy institucí, nebo jejich lokace byly záměrně zamlčeny. Jména vyskytující se v práci jsou tedy zcela fiktivní.

2.6 VLASTNÍ SITUOVANOST VE VÝZKUMU

Výzkum jsem prováděl v terénu, se kterým mám již leté zkušenosti. Jinak řečeno, sám se stávám situovaným aktérem, výzkumníkem a informátorem ve stejné osobě. MMA i jógu praktikuji kolem 5 let, a to převážně v místech provedení mého zúčastněného pozorování. Vcházel jsem do známého sociálního prostředí, bez potřeby nových kontaktů. Nebylo třeba si shánět gatekeepera, nebo informátora. Při výzkumu jsem využil svých vlastních kontaktů a vnitřního vhledu do prostředí. Možnou nástrahou je fakt, že jsem se ve stejném prostředí pohyboval nějaký čas jako aktér, nikoli jako výzkumník a nyní jsem se snažil skrze kritické pozorování svou roli změnit. Ovlivňuje má osobní angažovanost mou spolehlivost výzkumníka? Například všechny MMA subjekty znám osobně již z předešlých let subjekty naopak znají mne i část mé rodiny (bratry, kteří také aktivně praktikuji MMA). Tento faktor byl omezen v jógovém tématu, výběrem jogínů z jiné pobočky, případě MMA jsem se toho nedokázal vyvarovat (MMA komunita není tak velká).

Ke zkoumanému prostředí mám určitou vazbu a představu o něm, která se v mém výzkumu ukázala být jako problémová, nebo nepravá. Překážkou mi tedy je nadinterpretace dat, které se pokouším vyvarovat. Při pročitání svých poznámek si uvědomuji ještě jednu zásadní výhodu i překážku, tou je moje vlastní genderová identita. Retrospektivně musím být transparentní o problému vcítit se do aktérů při sledování tvorby/obrany feminity, a naopak nadšenosti ve zkoumání maskulinity. I když jsem usiloval o udržení vědecké nezaujatosti, jsem si vědom, že manipuluji s proměnnými ve světě stigmat a genderových stereotypů, jimiž jsem sám ovlivněn. Ve své práci se snažím podat co nejvíce objektivní výpověď, přiznávám však existenci faktorů souvisejících s mými sociodemografickými charakteristikami.

Při rozhovorech s ženskými aktérkami v józe je délka vyprodukovaného materiálu o poznání delší. Distorze v jógových rozhovorech je dle mého dána zainteresováním aktérek do osoby mužského výzkumníka, jenž se zajímá o feminitu. Rozhovory s aktérkami se přelévaly i do jiných témat spojených s genderem, zároveň se respondentky svěřovaly i v intimnějších

tématech. Respondent Petr se mnou nenavázal podobně důvěryhodný kontakt, což vyústilo v katší podobu rozhovoru. Kontrastní interakce maskulinity a feminity mi v jógových rozhovorech pomohla porovnáním vyzpovídat respondentky o poznání více. V MMA mi zas má identita mužského výzkumníka bránila v blízkém kontaktu se zápasnicemi. V zúčastněném pozorování jsem se často obával, aby má akademická pozornost nebyla aktérkami zmílena za sexuálně motivovanou. Při rozhovoru s respondentkou Eliškou o MMA byla zvláštní atmosféra. Respondentka mi odmítla na některé otázky odpovědět, její přístup byl strohý a odmítavý. S maskulinními aktéry v MMA jsem podobný problém nezpozoroval, mohu se dohadovat, že koreluje s mou genderovou identitou.

3 VÝSLEDKY A INTERPRETACE DAT

3.1 KONSTRUKCE MASKULINITY V JÓZE

V této kapitole, budu odpovídat na otázky, týkající se reprodukce maskulinity ve femininním sportu, józe. Kapitola je rozdělena do několika nadpisů. V oddělených nadpisech diskutuji relevantní kódy. Chronologický seznam témat je následovný:

- Druhý sport
- Athleticismus a profesionalismus jako projev mužství
- Rehabilitace jógou
- Externí aktéři, sexualita a heteronormativita
- Sebeprezentace aktérů

3.1.1 DRUHÝ SPORT

Jóga je muži i aktérkami, pokud mluví o maskulinitě v kontextu jógy, často vykreslována jako „druhý sport“. Tvrzení označují jógu, jako neaktivní sport, který je podřadný nějakému většímu činiteli, ten je naopak označen nálepkou „aktivní“.

Ája: “Tam jdou, že jim to dělá dobře jako rehabilitace, potom sportu nějakým aktivním.”

(Rozhovor s Ájou, Jóga)

Ája označuje jógu ve spojení s maskulinitou, jako pouhou rehabilitaci a naznačuje, že muži mají jiný aktivní sport, který jóga pouze doplňuje. Zmínky o tomto fenoménu v mém výzkumu naznačují genderovanost sportu na základě aktivity a pasivity, jež jsou charakteristiky přímo souvisejícími se stereotypními představami o mužství a ženství ve společnosti. Aktéři mužského pohlaví, chrání svou genderovou identitu ponížením jógové aktivity na tento „druhý sport“, jednak lingvistickými formulacemi, druhak praktikováním „hlavního sportu“.

Před začátkem jógy nahlas komentuje, že mu to dnes moc nepůjde, že prý je ztuhlej. Dva dny strávil na svahu, byly to dva dny plný sjezdu.

(Etnografický deník, Jóga)

Muž v ukázce dává explicitně najevo, že aktivně praktikoval extrémní/maskulinní sport. Na jógu zároveň přijel na kole staví svým chování svou jógovou praxi do pozice pouhého doplňku jeho pohybových aktivit.

Jóga, ačkoli může být praktikována ve stejné frekvenci, jako „hlavní sport“ je odsunuta na druhou kolej. Aktéři přikládají větší váhu hlavnímu sportu, podle kterého se definují.

V nepřírozených pohybech stínuje před zrcadlem. Očividně není boxer, jeho technika nemluví o existenci pravidelné boxerské praxe, proč tedy boxuje na jógové hodině?

Dokončuje několikátý úder, znovu si sedá, asi píše emaily.

(Etnografický deník, Jóga)

Aktér z ukázky se snaží asociovat sám sebe s boxerskou praxí. Je ovšem vidět, že s jógou má větší zkušenosti než s boxem.

Sporty označené jako hlavní/aktivní, jsou „typicky maskulinním sportem“, například fotbal, box, nebo zvedání činek. V kontextu výpovědí mého výzkumu jsou tyto sporty spojovány, s agresí, předváděním muskulatury, nebo budováním svalů, které ovšem nejsou zdravé a těla, která produkují vypadají dobře, ale jsou objektivně nefunkční. Hlavní sporty jsou vykreslovány obtížněji než jóga.

Monika: „Protože jsem i zažila, fakt to neříkám s disrespektem, ale zažila jsem chlapy, který chodili do posilovny, byly to nějaký boxeři, a přišli na hot jógu, v horku, na protahovací klidnou s tím, že se potřebují protáhnout a oni měli to tělo naprosto nefunkční, přestože na ně byl skvělej pohled.“

(Rozhovor Monika, Jóga)

Monika popisuje maskulinní aktéry navštěvující její lekce. Hodnotí funkčnost jejich těl a funkčnost jejich svalů. Kritickým zhodnocením získává pocit nadřazenosti, mužské svaly hodnotí, jako pouze okrasné. Efektivita těl přitahuje aktéry k praxi jógy. Představa o funkčnosti a nefunkčnosti těl může zároveň darovat dominanci femininním aktérům/kám, které v kontextu jógy mají k dispozici instrumenty k získání sociální nadřazenosti nad svým hegemonním protějškem.

Dalším fenoménem, přímo souvisejícím s jógou jako druhým sportem, je přímé

zesměšnění jógy. Projevy aktérů na hodinách, které jsem mohl zpozorovat, se většinou odehrávají skrze určitou formu odmítavého chování, například smích²³. Výjimkami nejsou ani agresivnější verbální přístupy, celkově znevažující jógu.

„Poprvé zažívám nějaké povídání na konci lekce. Rozhovor se neděje přímo v sále, ale v šatnách. Nikdo z mužů se očividně do dneška neznal a většina byla na této lekci poprvé, přesto pan N, řekněme mu pan Neznámý, vypráví a obhajuje, proč chodí na tuto specifickou jógu. Je to prý ta nejtěžší jóga ve studiu, na ostatní nemá cenu ani chodit, protože to jsou jenom samé sezení a jsou k ničemu.“

(Etnografický deník, Jóga)

Dlouho jsem navštěvoval lekce, nemohouc se setkat a vyzpovídat maskulinní aktéry. V ukázce se setkáváme po lekci hned asi se čtyřmi aktéry v šatně. Nikdo z nás se do dnešního dne neznal, přesto jeden z mužů má pocit oslovit ostatní a obhajuje svou docházku na lekce jógy. Svým monologem vyzdvihuje lekce, které navštěvuje, jako extrémně náročné a ve stejné větě shazuje lekce ostatní a jógu jako celek.

V návaznosti na koncept druhého sportu jsem byl, ve svém třetím rozhovoru, svědkem ještě jednoho přístupu k uchopení jógy. Tento přístup jsem ovšem zpozoroval pouze jednou, je však natolik zajímavý, že je relevantní ho zmínit a také se pokusit ho interpretovat.

Ája: “A pořád se takhle pohyboval. A ta jóga mu dávala spíš než jako fyzický fond. Tak mu dávala takovou tu pohodu a takovou tu klidnou duši.”

(Rozhovor Ája, Jóga)

Maskulinní aktér, si udržuje obraz maskulinity, na základě oddělení sportovní složky od jógové praxe, ta je chápána nikoli, jako fyzické cvičení, nýbrž mentální. V kontextu výpovědi, také hraje určitou roli užívání marihuany, které dost možná souvisí s vykreslením maskulinity výše zmíněného aktéra, jelikož návykové látky a s nimi spojená kriminální činnost patří do „světa mužů“. Zajímavostí je, že v tomto příkladě figuruje několik odlišných tvrzení. V mém prvním rozhovoru s Monikou jsem se dozvěděl, že jóga z jejího pohledu není sport. Na základě literatury víme, že maskulinita a téma mentálního/niterního rozvoje jsou sobě navzájem v konfliktu. Sport jako takový, je zas asociován právě s maskulinitou. Jedná se o velmi

²³ Jedná se spíše o výsměch některým pozicím, nebo o obecné znevažování praxe skrze hravý, laxní přístup.

zajímavý kontrast. Pro objasnění protichůdných proměnných by bylo příhodné uskutečnit další výzkum na maskulinní identity v kontextu jógy.

3.1.2 ATLETICISMUS A PROFESIONALISMUS JAKO PROJEVY MUŽSTVÍ

Aktéři obhajující svou maskulinitu v kontextu femininních sportů často používají strategie vykreslování aktivit napojených na feminitu, jako aktivit atletických, nebo více fyzicky náročných. Tento způsob obhajoby není jiný ani v případě jógy.

Petr: „...ale tam to byl masakr, takže mi to vlastně řeklo, aha, ok, tak možná jóga není jenom protahování.“

(Rozhovor Petr, Jóga)

Petr vykresluje jógu jako extrémní cvičení, vyžadující fyzické schopnosti sportovního těla. Ve výzkumném deníku i rozhovorech se setkávám s případy koncentrace na fyzickou část jógy, nebo přímo s šizením technických aspektů, na úkor hrubé síly. Aktéři se soustředí na fyzičtější aspekty těla přímo spojené s maskulinitou²⁴, nikoli flexibilitu a techniky.

Sleduji dva muže, jeden z nich je velmi technický, opravdový jogín, druhý moc ne, ale pokaždé praktikuje těžší asany, například čaturangu provede vždycky přes pánský klik, i když nemá sílu.

(Etnografický deník, Jóga)

Muži, popsaní v citaci jsou nádhernými protiklady. Jeden z mužů se soustředí v lekci na techničnost a ladnost, tím se dostává blíže k profesionalismu, který popíši v příštích kapitolách. Muž druhý se soustředí na projevy síly a „mužských cvičení“ v jógové praxi, například praktikování mužských kliků. Mužskými kliky demonstruje rozdíl síly mezi mužským a ženským tělem, zároveň se asociuje se stereotypně mužskou akcí.

Jiní aktéři, zas dosazují rozšířenější praktiky cvičení do jógy. Pokročilé praktiky jsou často nad rámec vedené praxe. Pohyby vykonané navíc, jsou pokročilejšími ásanami pracujícími s fyzicky náročnějšími pozicemi. Skrze soustředění se na své fyzické tělo,

²⁴ Výdrž, síla, vytrvalost...

demonstrací síly a zručnosti obhajují aktéři svou maskulinitu na hodině jógy (Andreasson and Johansson 2019). Provedením pokročilejších praktik aktéři nastolují dominanci navýšením svého jógového kapitálu. Cvičením navíc muži prakticky podporují představu o sobě jako atletickém subjektu, a tedy i o své jógové praxi. Zároveň je to aspekt, který může být spojován s překračováním hranic těla, nebo profesionalitou.

V jedné pozici, kdy skoro umírám a vůbec ji nezvládám s Markem se setkám pohledem a usmějeme se na sebe, jelikož ani jeden z nás nezvládá aktuální pozici. Po lekci Marek ještě zůstává a trénuje sám stojky.

(Etnografický deník, Jóga)

Marek po své lekci cvičí stojky, než začne další hodina. Stojka je stále jógová asána, je však vnímána silově. Tato praxe navíc ukazuje Marka jako atletický subjekt. Sami maskulinní aktéři mohou vykazovat větší míru spokojenosti, pokud má lekce známky athleticismu a zaměřuje se více na atributy spojené s maskulinitou, nebo pokud generuje bolest.

Ája: „A oni byli rádi, že si říkají, ty jo, ty jsi nám zase dala. Tak přidáme, jo.“

(Rozhovor Ája, Jóga)

Ája v kontextu citace popisuje uspokojení při pokořování mužských těl na svých lekcích. Popisuje také, spokojenost maskulinních aktérů, při pocitech bolesti, potu a navýšení obtížnosti jógových hodin.

Zajímavým prvkem je úhel pohledu Petra a jeho obrana maskulinity: Petr je můj druhý jógový respondent a zároveň lektor jógy. Petr už moc často jógu na cizích hodinách nepraktikuje a spíše pouze učí, přesto můžeme sledovat aspekty obrany maskulinity skrze jeho tvorbu tréninků a představu o józe, jako takové. V naší konverzaci se absolutně odmítavě stavil ke spirituální složce jógy, a naopak odkazoval na své další sportovní zázemí, zejména fitko, čímž buduje představu o atletičnosti a soustředění se na fyzické v rámci své praxe.

Petr: „Já budu učit teďka v létě dva roky, a myslím, že ty lidi, co jdou na mě, tak vědět, že čakru spolu otvírat nebudem, a že opravdu tam jdou spíš jako... si tam dát nějaké jako kardio, trošku si jako zaposilovat. Jasně, jakože nějaký ego venku, nějaké prostě jako

dejchání v té józe, co tam jako má být..., ale abychom prostě otvírali čakry a nechali kapat amrtu. Od toho jsou jako jiný lektori a jiný hodiny, jako než ty moje, no.“

(Rozhovor Petr, Jóga)

Petr popisuje svůj přístup k józe a odklon od její spirituality, připodobňuje své lekce k posilovně.

Přístup trenérů hraje roli, nejen, při tvorbě tréninků, ale zároveň v interakci s ostatními aktéry, které trenéři genderují. V následující ukázce, reprodukuje lektorka stigma atletičnosti mužského těla, tím utvrzuje představu a určitou fyzicko-mocenskou hierarchii ve sportu, která je genderově podmíněná.

Na konci lekce přichází za mnou trenérka a říká že toto nebyla typická závěsná jóga, a doporučila mi těžší lekce, avšak tato lekce mi velmi stačila.

(Etnografický deník, Jóga)

Při svých četných pozorováních, jsem obměňoval druhy jógy, využívané pro účely výzkumu, samozřejmě jsem nenasbíral dostatečně velký vzorek pro generalizování fenoménu, proto je následující informace spíše poznatkem. Jógy provozované v našem kulturním kontextu se dělí na rozmanité druhy. Každý z druhů jógy se zaměřuje na jiné aspekty praxe, a má jiné charakteristiky. U některých jóg, jako jsou zdravotní²⁵ nebo posilovací²⁶ jsem si všiml vyšší míry participace mužů. Power jóga, se zaměřuje více na posilování těla a odklání se od protahování, zároveň často upozaďuje spiritualitu a upřednostňuje fyzično jedinců, spadá tedy do konceptu athleticismu. S tím přímo souvisí a je někdy téměř totožné, vymezení maskulinity posouváním svých fyzických hranic. Skrze určitý druh jógy, může se jednat například o navštěvování hot jógy²⁷, kde aktéři posouvají své hranice v radikálních podmínkách, nebo budí představu o konfrontování schopností svých těl. Testování hranic je již popsanou strategií obrany maskulinity ve femininních sportech (Bassetti 2013).

Petr: „A moje první jóga byla s mojí kamarádkou, která to měla ještě v teple, takže to byla

²⁵ Zdravá záda.

²⁶ Power jóga.

²⁷ Jóga odehrávající se ve vysokých teplotách.

hot jóga. Byla to pěťihvězda²⁸, jsem vůbec nevěděl, do čeho jdu. A myslel jsem, že umřu.“

(Rozhovor Jóga, Petr)

Petr popisuje svou první jógu. Zmiňuje se o kamarádce. Kamarádka je Petrův gatekeeper. Petr jógu vyzdvihuje jako pěťihvězdu, tedy extrémně pokročilou, zároveň ji zasazuje do extrémního prostředí, ve kterých se hot jóga odehrává. Rozhovoru sděluje, že si šáhl na své fyzické dno.

Posouvání hranic, je způsob vyjádřitelný skrze typ pohybu a prostředí, ve kterém aktéři pohyb praktikují. Lze mimo jiné také vyjádřit mírou vyčerpávání vlastního těla a sahání si na dno své sportovní fyziky.

Ája: “Ale je na nic, že když je tam víc těch mužů na té lekci, třeba tři, to už je pro mě víc tý mužský populace, tak jak ta lektorka začne vysvětlovat, nebo protože vidí na těch mužích i to je slyšet, že oni se s tím hodně perou, s tím cvikem, tak na nich slyšíš takový to... Funění až sténání někdy.”

(Rozhovor Jóga, Ája)

Jóga je podle většiny respondentů nebolestivé cvičení. Ája vzpomíná na mužské aktéry, ti při hodinách „funí, vzdychají“. Hlasité projevy úsilí naznačují sportovní „týrání těla“ spojeného s maskulinitou.

Posun hranic svého individuálního já aktér nepraktikuje v sociálním vakuu, často opakovaným činitelem vyskytujícím se v datech je spojení maskulinity a kompetitivity. Aktéři, asociovaní s maskulinitou, posouvají své hranice, nikoli jen ve spojení sami se sebou, nýbrž také ve vztahu k ostatním aktérům. Jedná se o způsob vyjadřování a nastolení dominance, který je běžným podmětem dynamiky i u jiných sportů (Andreasson and Johansson 2019). Dominance, jako taková, je jevem s maskulinní konotací, proto i kompetitivita a snaha o nastolení určité dominance mohou být strategiemi použitými pro argumentaci mužské genderové identity.

Petr: “Ne, takže to je takový to maskulinní, přece nemůžu odpočívat, když ženská vedle mě prostě vydrží v prknu. On už ale neví, že prostě drží o 40 kg víc než ona, protože ona má prostě 30 kg...”

²⁸ Hvězdičky označují ve studiu úroveň obtížnosti lekce, počet hvězdiček je 1–5, s tím, že jedna je nejlehčí, pět nejtěžší.

(Rozhovor Jóga, Petr)

Nikdy nezačíná lehčí variantou cviku. Odcházíme, loučím se s panem M tykáním: „Ahoj“, odbude mě nerudným nashle a zlým pohledem...

(Etnografický deník, Jóga)

Petr ve své ukázce popisuje absurditu kompetitivity, často sledovatelné u mužských aktérů. Zmiňuje domnělý myšlenkový proces maskulinních aktérů při soutěživosti. V druhé ukázce z deníku aktér vždy praktikuje těžší ásany a snaží se držet krok s těmi nejlepšími, i za cenu špatně odvedené techniky.

Obraz mužské kompetitivity, netvoří pouze maskulinní aktéři, nýbrž reprodukují opět i aktéři externí, jak trenéři, tak ostatní participanti. Externí aktéři sami přiřazují charakteristiku kompetitivity mužskému pohlaví, ovšem v prostředí jógy to není praktika vyhraněná pouze mužům. V mých pozorováních, i některých rozhovorech, se vyskytuje motiv kompetitivity, mezi femininními aktéry, v tomto kontextu ale není akce chápána maskulinně. Jedná se tedy o jakýsi dvojitý standard, bohužel jsem svým výzkumem nezískal dostatek dat k bližšímu objasnění zmíněného fenoménu.

ÁJA: „Protože on tam jako říká: a mě to nejde, pojd' mi pomoci, jak to, že mu to jde a mě to nejde, jo. Oni jsou i takový soutěživí v tomhle podle mě.“

...

„A to si myslím, že když má někdo víc té mužské energie, tak tam jde s tím, že se chce dostat dál do té pozice. Nebo chce se vyrovnat tomu obrázku nebo tomu lektorovi, který tu pozici udělá, tak jde přes svoji bolest.“

(Rozhovor Ája, Jóga)

V průběhu výzkumu, jsem se setkal se zajímavými, možná náhodnými případy nastolení dominance mezi maskulinními aktéry. Jedná se o případ vykání, kdy se aktéři mužské genderové identity vyjadřují agresivně vůči mně, jako aktérovi. V duchu tykání jsem se pokusil interagovat v šatnách na józe, kdy na mě v několika případech aktér reagoval agresivně, popuzeně a vyžadoval vykání. Tykání je běžné i mezi studentem/kou a lektorem/kou na lekci, přesto jsem byl mezi čtyřma očima několikrát konfrontován maskulinními aktéry. Vykání nastoluje hierarchii mezi aktéry/kami. Aktér/ka, který/á vykání vyžaduje je ze společenského

hlediska výše postavený.

Na konci hodiny, nám lektorka vtírá voňavý olejíček do ruky, po krátké šavasaně se zvedám a jdu do šatny, zde se setkávám s neznámým mužem. Při odchodu ho zdravím, tykáním:

„ahoj“, v ústrety mi odpoví pouze nabručeným a agresivním „nashle“.

(Etnografický deník, Jóga)

Jedná se také o formu argumentování své dominance ve femininním prostředí a souvisí daný jev s prostředím jógy? Dle mých závěrů, bychom se mohli dohadovat o alespoň částečné korelaci a správnosti mého úsudku. K problematice vykání se vrátím v kapitole o porovnávání MMA a jógy.

Multidimenzionálním způsobem vyjednávání maskulinity je v neposlední řadě profesionalismus. Profesionální zdatnost je spojena s maskulinitou, její souvislost a bližší rozbor je zmíněný v teoretické kapitole: Maskulinita v kontextu jógy. Zde nicméně zmíním dva různé příklady, jež jsem vypožoroval na základě zkoumání (Bassetti 2013). První příklad pracuje s oblečením. Aktéři nemusí mít obsáhlé schopnosti v oblasti jógy, avšak oblečením a pomůckami naznačují opak.

...mají speciální doplňky – jeden vlastní protiskluzovou podložku, druhý protiskluzové ponožky.

(Etnografický deník, Jóga)

Ve výše vloženém výňatku figurují dva muži, oba pravděpodobně chodí pravidelně na hodiny jógy. Svou profesionalitu vymezují svým oblečením a zároveň přístupem ke své praxi.

Po konci v posledním namaste²⁹ je jeden z mužů velmi hlasitý a namaste přímo zakřičí – celou hodinu je velmi soustředěný a tváří se motivovaně – prožívá meditace, intenzivně dýchá, zavírá oči v ásaně.

(Etnografický deník, Jóga)

Absolutní zapálenost do aktivity je projevem profesionalismu. Můžeme sledovat muže

²⁹ Je zvykem na koncích lekce jógy, děkovat slovy namaste sobě i lektorovi/ce. Je to rituál na konci každé hodiny.

z ukázky křičícího nahlas namaste. Namaste má spirituální konotaci, aktéři slova na konci lekce většinou zašeptají. Muž z ukázky vykazuje i jiné profesionalistické charakteristiky, například intenzivní prožívání meditace, nebo zavírání očí. Celkové provedení všech jógových aktivit na 110 % asociuje aktéra s profesionalismem.

Profesionalita samozřejmě může být i doslovným způsobem obrany. Skutečná zručnost v józe, zaručující aktérovi třeba status trenéra, může být viděna u třetího rozhovoru, Petra. Skrze pozici trenéra se Petr vymyká femininním představám o své identitě, pravidelná fyzická praxe osvalila jeho tělo, zároveň dle popisu Bassettiho (2013), profesionální muži ve femininním sportu jsou odloučeni od těla, a to se stává kouzelným nástrojem umění. Mužská identita je oddělena a muži jsou pouze ti co tělo ovládají.

3.1.3 REHABILITACE JÓGOU

Maskulinní aktéři v některých případech vysvětlují svou účast na józe zdravotním motivem. Většinou se jedná o vyobrazení jógy, jako rehabilitační aktivity. Tato rehabilitace má za účel zprovoznit tělo po nějaké náročné aktivitě. Náročná aktivita je opět typicky maskulinní. Tato dynamika produkuje obraz jógy coby menšího zla. Větší zlo je „zničení těla“. Nemocné tělo zamezuje praxi typicky maskulinních sportů, zpravidla vyžadujících fyzickou kompetenci.

Petr: „A vlastně i v tu dobu jsem tak nějak si hrál s nějakým body pumpem a podobně. A vlastně mě z toho dost bolí třeba záda, nebo mi to bylo takový nepříjemný. Tak jsem přišel jako k tý józe.“

(Rozhovor Petr, Jóga)

Petr popisuje, jak se dostal k praxi jógy. Motivací je pro něj rehabilitace a bolest způsobená zvedáním činek. K józe tedy přišel, aby si ulevil. Aktéři se poté můžou více věnovat jiným činnostem. Přesto, že chodí na jógu dobrovolně, popisují ji jako nutnost, nikoli užitkovou, volnočasovou aktivitu. Aktéři se tedy obhajují, že jejich tělo potřebuje zdravotní benefity jógy, aby správně fungovalo a oni mohli vykonávat své „přirozené aktivity“.

S rehabilitací souvisí pocit bolesti, participanti konstruující mužnost, mohou při návštěvě lekcí obhájit svou identitu právě bolestí. Zdání bolesti a zranění zamezuje jiné sportovní aktivity, přesto dovolují aktérům zúčastnit se lekce. Bolest a fyzická omezení fungují jako účinný katalyzátor genderové identity. Práh bolesti spadá do kategorie fyzických hranic,

kteřé můžeme posouvat. Překonávání bolesti samo o sobě je tedy stereotypně maskulinní praktikou a zároveň obranou strategií (Neto and Wenetz 2022). Zranění aktéři dávají na odiv svá omezení, vykreslují s jejich pomocí představu o překonávání bolesti.

V kontextu západní kultury je tato pohybová aktivita často spojena s nápravou a vyvážení sedavého stylu života. Kancelářská práce, obchod a typické oblečení korporátních pracovníků jsou neodmyslitelnou součástí hegemonní maskulinity. Participanti vyjednávající svou maskulinitu se mohou pokoušet o spojení jejich identity, s identitou korporátního obchodníka/manažera (White 2011). Způsob provedení se může lišit. Vyzoroval jsem několik příkladů, jako je třeba psaní pracovních emailů na hodině, nebo již zmíněné typické oblékání.

3.1.4 EXTERNÍ AKTÉŘI, SEXUALITA A HETERONORMATIVITA

Heteronormativita je společenský koncept podporující heterosexuální normy, čímž ovlivňuje konstrukci maskulinity a feminity. Model normalizované heterosexuality podporuje tradiční představu o rozdělení genderových rolích a bipolaritě sociálního pohlaví. Společnost automaticky vnímá aktéry, jako heterosexuální. Maskulinní aktéři jsou v tomto konceptu přitahováni feminitou a feminita maskulinitou (Pitonak 2013). Zmíněný koncept lze uplatnit při vymezování genderových identit pomocí sexuality. Maskulinní aktéři v mém výzkumu často vymezují mužnost právě heterosexuality.

Na dnešní power józe je opět o poznání více mužů. Poměr pohlaví je cca 50/50. Zajímavé je že všichni muži přišli v doprovodu přítelkyně, nebo nějaké ženy, kromě jednoho. Jediný muž, co dnes nepřišel v doprovodu se poté v šatně zmiňuje, že ho na lekci dovedla druhá polovička, která je dnes nemocná. V průběhu lekce se jeden pár oddal intimnosti (polibek v sále po lekci).

(Etnografický deník, Jóga)

Ukázkou sleduji párování na lekci jógy. Jediný muž, co přišel bez doprovodu se následně v šatně zmiňuje o přítelkyni, se kterou začali na tyto lekce chodit. Zní to, jako by bez své přítelkyně na jógu nikdy sám od sebe nešel. Intimita v ukázce také hraje roli. Jeden z párů se po lekci líbal, čím vyjádřil svou sexualitu a zapadl do konceptu heteronormativity.

Sexualita nemusí být vždy projevena explicitně. Nejčastějším případem je pouhá

návštěva hodiny s femininní aktérkou, coby gatekeeperem. Intimní interakce v podobě polibků, nebo letmých dotyků nejsou tak frekventované případy.

V širším diskurzu, panuje představa, že muži navštěvují jógu, za účelem romantického seznamování. Přesvědčení o sexuálních motivech aktérů, při navštěvování lekcí jógy je v mé studii spíše vyvráceno. Aktéři pouze vyjadřují přesvědčení o existenci stigmatu, to většinou sami následně vyvracejí. Jak vyplývá z mých dat, důvody pro praxi jógy u maskulinních aktérů, jsou většinou jiného původu. Mé tvrzení ale nevyklučuje případy svědčící intimnějších interakcích na hodinách jógy, proto je zařazuji mezi strategie obhajoby maskulinity. Aktéři umocňují stereotypní představy o jejich genderu v tomto specifickém sociálním prostoru.

...po lekcí přichází za lektorkou, mluví s ní jakoby husťácky – zdá se mi to jako nějaká póza. Je možné že s ní FLIRTUJE?

(Etnografický deník, Jóga)

V ukázce jeden z maskulinních aktérů flirtuje s lektorkou opačného pohlaví. Flirtováním se ženou vyjadřuje svou heterosexuality, čímž se automaticky spojuje s maskulinitou.

Heteronormativita hraje roli i v interakci mezi dvěma maskulinními aktéry, ti před sebou navzájem mohou také vymezovat svou maskulinitu pomocí sexuální orientace. Jedná se o ironické poznámky, vtípky, nebo hodnocení femininních participantek na základě fyzické přitažlivosti.

Pavel: „Tohle byla jedna z těch lehčích hodin.“

Pavel mi ukazuje fotku lektorky na webu a říká že by ji vůbec nepoznal, má hezkou fotku, ale v realitě tak hezká není.

Pavel: „Vůbec bych ji nepoznal...“

(Etnografický deník, Jóga)

Výňatek z etnografického deníku popisuje konverzaci mezi mnou a Pavlem po hodině jógy. Pavel se přede mnou sexuálně vyjadřuje o lektorce čímž demonstruje svou sexualitu.

Fyzická přitažlivost a erotika vymezuje maskulinitu i za pomoci externích aktérů/rek. Participant spojovaný svými mužskými biologickými predispozicemi s konstrukcí sexuální

identity se někdy stává objektem sexuálně motivovaného chování. Takové chování se může projevat restrikcemi, diskriminací, nebo přehnanou inkluzí. V debatě o strategiích tvorby genderových identit bychom neměli zapomínat, že externí agenti/ky nás mohou na základě určitých znaků vymezit. Maskulinní aktéři využívají tyto externisty k obraně genderových identit. Pokud je mužský aktér viděn ženou, jako vhodný sexuální partner, ve společenském kontextu to může potvrzovat jeho mužství.

Na začátku lekce mi postarší paní pomáhá se závěsem mé houpačky, u toho mi vypráví, že je asistentkou trenéra. Náhle přichází trenérka a nechápavě se zadívá naším směrem, maličko se pousměje. Postarší paní jí úsměv oplátí se slovy: „Promiň viděla jsem mládí a musela jsem si šáhnout“

(Etnografický deník, Jóga)

V ukázce se stávám, coby mužský aktér, předmětem sexualizace aktérek. Na lekci jsem byl jediným mužem a tato sexuální afirmace vykreslila mou maskulinní pozici v prostředí.

O jiné formě přístupu k sexuální maskulinitě, než je výše zmíněný, vypovídá v mém prvním rozhovoru Monika. V níže vloženém úryvku popisuje respondentka interakci se svými studenty/kami a práci s dotykem. Zmiňuje se o určité formě intimního kontaktu (pohlazení) za účelem zklidnit studenta/ku. Pohlazení je však vnímáno jako intimní dotek a při interakci muže se ženou by mohl být chápán nevhodně.

***Monika:** Takže já často v těch praxích dělám i to, že když tomu člověku nějak dopomáhám nebo ho nějak koriguji dotykem, tak třeba když mu dávám ruku na záda a někde potřebuju lehce zatlačit nebo tak, tak toho člověka pak ještě pohladím, aby prostě ten dotyk byl jemnej. A teďka si uvědomuji, ale že možná to nedělám u mužských.*

Víš? Že u žen jo, a tam vím, že to bude...

(Rozhovor Monika, Jóga)

Externí agenti/ky jsou důležitými figuranty/kami v mém tématu a výzkumu. Skrze afirmaci a rozpoznání stereotypních znaků, mají zásluhu na obraně genderových identit. K rozpoznání maskulinity se může používat například forma biologického determinismu. Externí agent/ka v józe usuzuje, že maskulinní aktér nemá protažené hamstringy či otevřené

kyčle. Pokud se stereotypní tvrzení ukáže být v individuálním případě pravdivé, externí agent/ka se utvrdí v identifikaci maskulinity na základě specifického faktoru. Externí agent/ka po svém utvrzení opakovaně reprodukuje a afirmuje maskulinitu aktérů.

V jedné těžší, balanční pozici, se všem mužům povedla intenzivnější ásana. Lektorka se pozastavila všechny nás pochválila: „Dneska výborně, pánové!“

(Etnografický deník, Jóga)

Ve výňatku z výzkumného deníku můžeme vidět, lektorku chválící explicitně pouze muže. Lektorka udiveně chválí všechny muže na lekci, jelikož nepočítala s tím, že jejich jógový kapitál bude stačit na zvládnutí těžší ásany. Skrze své představy o mužství a s nimi spojené reakce, lektorka vymezila maskulinitu participantů. Umocňování stereotypů o situovanosti genderových těl, slouží k tvorbě genderových identit. Participantů snažící se obhájit konstruovanou představu o svém mužském sexu, cíleně padají do stereotypních představ, aby přesvědčili externí agenty/ky o své identitě.

3.1.5 SEBEPREZENTACE AKTÉRŮ

Neodmyslitelnou proměnnou vyskytující se ve vytvořených datech je sebe prezentace aktérů. Nejzákladnějším rozlišením sexu skrze sebe prezentaci je móda. Rozličné druhy oblékání jsou přijatelné pro ženy a muže. Oblečení je sladěno s doplňky, ty mají taktéž genderově motivované ladění, například líčení/absence líčení. V úpravě aktérů nechybí ani modifikace vlasů či nehtů. Všechny tyto aspekty se při vyjednávání „mužnosti“ shodují se stereotypními představami o podobě hegemonní maskulinity.

Potkáme se ještě v šatně. Ze svého velmi femininního outfitu se oblékl do saka kravaty a oblekových kalhot s koženým páskem, jeho vzezření bylo v civilu naopak velmi maskulinní.

(Etnografický deník, Jóga)

V ukázce z mého etnografického deníku se setkáváme s událostí sledovanou častěji ve spojení s feminitou. Jedná se o koncept odkládání feminity v šatně. V ukázce aktér odložil svou maskulinitu a při návratu z hodiny si ji opět „vzvedl“. Při návštěvě lekce byl oblečen v uplém tílku a malých šortkách, oblečení by mohlo být širší společností vnímáno, jako zženštilé.

Pokračoval v praxi aktivity spojované převážně konstrukcí ženskosti. Při vkročení do studia se aktér spíše snažil zapadnout do prostředí a tím reprodukoval feminitu. Své akce následně vyvážil maskulinním vzezřením při odchodu.

Nejzajímavějším vymezením maskulinity, se kterým jsem se setkal je vymezení a dobývání místa svým pachem. Smrad je charakteristika vtělená maskulinním tělům. Skrze nelichotivý zápach aktér definuje svou genderovou příslušnost.

Přicházím do šatny a už cítím smrad. Je tu postarší pán. Smrdí potem a očividně byl před chvílkou na záchodě. Celá šatna je cítit fekáliemi a potem. Na záchodě je osvěžovač vzduchu, který pán určitě nepoužil. Nelíbí oděr se šíří na začátku lekce i po celém sále.

(Etnografický deník, Jóga)

Muž, popsaný v ukázce je charakteristický svým nelibým zápachem, on ani jeho okolí nepodniká kroky k eliminaci nepříjemného elementu. V ukázce, zároveň nosí propocené cyklistické oblečení. Zápach těla ho spojuje právě s maskulinitou (Maclean 2019). Kromě zápachu může být přítomný i další smyslový vjem v podobě hluku.

V průběhu lekce pán krká, posmrkává a vyluzuje členité zvuky. Konstantně je něčím slyšet.

(Etnografický deník, Jóga)

Upoutávání pozornosti okolí, nebo „vulgární chování“, spadá do představy o maskulinním společenském projevu (Leavy, Grogan and Ross 2009). Vulgárním chováním se chápe projev jedince hraničící s představou o slušném vystupování. Znaky „vulgárního chování“ a upoutávání pozornosti můžeme spatřit ve výše citované ukázce.

3.1.6 DISKUZE: JÓGA

„Druhý sport“, je konstruovaný koncept vyčnívající ze všech zmíněných kódů. Druhý sport diskutuje aktivum a pasivum jógy ve vztahu k maskulinním aktérům, kteří mohou jógu, jako femininní aktivitu ponížovat a přistupovat k ní jako k nutnosti, druhořadé aktivitě. V této návaznosti se snaží maskulinní aktéři vykreslovat svou praxi, coby fyzicky náročnou. Jóga je často popisována a praktikována, s úmyslem posunu fyzických hranic. Přípustným modelem pro aktéry je rehabilitační pojetí jógy. Zde je jóga vykreslena pouze jako nástroj k vyššímu

výkonu, nebo k usnadnění praxe „mužského sportu“. V neposlední řadě mohou aktéři vymezit svou identitu sexualitou, a estetickou sebe prezentací.

3.2 KONSTRUKCE FEMINITY V MMA

V této kapitole, budu odpovídat na otázky, týkající se reprodukce feminity v maskulinním sportu, MMA. Kapitola je rozdělena do několika nadpisů. V oddělených nadpisech diskutuji relevantní kódy. Chronologický seznam témat je následovný:

- Fragile sex: „Násilí není pro holky“
- Zápas pro zdraví a fitness
- Externí aktéři, sexualita a heteronormativita
- Sebe prezentace aktérů

3.2.1 FRAGILE SEX: „NÁSILÍ NENÍ PRO HOLKY“

Konstrukce feminity v maskulinním sportu MMA, je v mé studii často vážena pojmem fragile sex. Muži ze studie, stejně tak ženy, definují feminitu fyzickou zranitelností. Od ní se odvíjí sebedefinice aktérů a jejich přístup k jinak rizikovému sportu (Neto and Wenzel 2022).

Lukáš: „A zase prostě nezbiješ holku, že jo, jako prostě nějakýho kluka víceméně. Klukovi prostě klidně dáš, třeba větší na břicho, aby prostě taky zažil, jaký to je, ale tak holce to, asi neuděláš jen tak pro nic a nic, že jo. Možná zase, když bude nějaká jako závodit, nebo tak.“

(Rozhovor Lukáš, MMA)

Lukáš, například přistupuje v tréninku k ženám opatrněji než k mužům. Bojí se, aby svou silou femininním aktérkám neublížil. Dle jeho výpovědi by muži měli vědět, jaké to je zažít bolest a ránu, u žen to nevyžaduje. Dále popisuje způsob, jakým získají ženy obdobné zacházení. Na základě charakteristických přístupů se k aktérkám přistupuje většinou odlišně než k maskulinním aktérům. Rovný přístup si musí vysloužit osvojením maskulinních prvků, jako je například participace na soutěži, což může být problematické, jelikož právě tím aktérka svou feminitu ztrácí (Andreasson and Johansson 2019). Jsou jiné cesty, nerozcházející se s femininními ideály. Aktérky mohou na úkor maskulinních atributů vybudovat odlišné dovednosti. Síla, spojená s maskulinním stereotypem je často femininními aktéry nahrazena rychlostí, flexibilitou nebo technikou. Zmíněné dovednosti mohou být v určitých kontextech

sportu chápány jako „ženské“, nebo alespoň nedefinující maskulinitu.

Její technika je dobrá, ale nemá sílu mi rozkopnout nohy, když se zapřu, stojím pevně. Hbitě si pomáhá alternativou ukázané techniky. Dokončuje submisi.

(Etnografický deník, MMA)

V nácviku s diskutovanou aktérkou cvičíme techniku, která na mě nefunguje. Ačkoli by měli techniky být efektivní a nesilové, fyzický rozdíl mezi mnou a mou partačkou je moc velký. Aktérka si musí techniku upravit, aby fungovala lépe proti většímu a silnějšímu soupeři, většinou je tím technika zkomplikována a stává se obtížnější. Představa násilí a jeho genderovaného vymezení se podepisuje na využitelných strategiích konstrukce feminity. „Násilí není pro holky“, zápasnice v mé studii, se chodí prát na tréninky, přesto odmítají koncept násilí. Násilí je v reálném životě vzdálená představa a v prostředí posilovny je praktikováno za účelem neublížit, nebo ublížit co nejméně.

Eliška: *“...takže mi vadí třeba dneska, jak jsme tam po sobě lezli, tak mám prostě problém si na někoho sednout, protože jsem si myslela, že to musí strašně bolet.”*

(Rozhovor Eliška, MMA)

Eliška popisuje diskomfort při tréninku. Na tréninku je po ní vyžadováno, aby seděla na břicho ostatním aktérům/kám, Eliška se bojí, že jim tím ublíží. Tento přístup rozhodně není pravidlem, je pouze možností konstrukce feminity. Setkávám se při svém výzkumu s opačnými reakcemi. Zápasnice mohou být naopak násilné. Tvrdší a agresivnější přístup souvisí více se zkušenějšími zápasnicemi, které většinou spárují s muži.

Dokončíme techniku. Jsem přiřazený do trojce se Zitou a novou Hančou. Zita mě při každém nácviku trefí na játra a do nosu. Hanča mne bije spíše do ramene a krytu. Na Hanče nenacvičujeme, pouze ona nacvičuje na nás (zkouší na nás údery dvakrát, my nezkoušíme údery na ní) Je opravdu malinká a nová, tak aby se jí po špatné ráně trénink nezhrnul a přišla i příště.

(Etnografický deník, MMA)

V ukázce vidíme kontrast zkušené Zity a nové Hanči. Zita chodí několik let do kolektivu, ve kterém se měří výhradně s muži, její přístup k násilí a agresi se změnil. Hanča je nová a stydí se mě udeřit pořádně, místo toho mne bije na místa, kde mi nemůže ublížit. Od trenéra je nám také zakázáno praktikovat násilí na Hanče, aby se nevystrašila, tento přístup u nových mužských aktérů praktikován není. Mužští aktéři jsou často přesvědčováni měřit své hranice již na prvním tréninku. Možnou strategií tvorby femininity je tedy umírněná agrese, a brutalita nahrazená rozvahou a technickým praním. Z praní se stává pouhá aktivita bez agresivního podtónu. Fragile sex, absence násilí nebo agrese u femininních aktérů, je často podporována i ostatními participanty, například trenéry.

...říká že jsem jí trochu nechal. Další kolo jsem jen nahoře v mountu³⁰ Všímám si, že má zajímavý styl praní. Hodně hledání balancu a slabých míst žádná brutalita spíše hodně pohybu a konstantní ochmatávání rukama.

(Etnografický deník, MMA)

Ukázka popisuje specifický styl praní, charakteristický pro některé aktérky mé studie. Jedná se spíše o chirurgickou práci. Aktérka v ukázce hodně pracuje s mým balancem, hodně se hýbe a kontaktem hledá mé slabiny. Nevyužívá k praní sílu, ani brutalitu či agresi. Soustředí se na aspekty jako je pohyb, technika, nikoli síla a dravost.

3.2.2 ZÁPAS PRO ZDRAVÍ A FITNESS

Femininní aktéři z mé studie, se často staví do pozice průzkumnic/voyagerů. Argumentují, že si pouze zkoušejí zajímavou sportovní aktivitu, kterou je MMA.

***Eliška:** “A chtěla jsem si to prostě vyzkoušet. Takže já jsem ráda, že jsem si to mohla vyzkoušet jako holka.”*

(Rozhovor Eliška, MMA)

Motivace aktérek jsou vnímány odlišně od těch maskulinních. Maskulinní motivací je chápána třeba chuť se naučit prát, vybit ze sebe vztek, nebo zápasit. Ženské motivace jsou podsouvány a

³⁰ Dominantní sezení na břicho svého protivníka. Člověk položený na lopatky je pod vysokým fyzickým tlakem ve značně nekomfortní pozici.

reprodukovány, jejich podoba je většinou čistě sportovní. Panuje představa, že participantky chodí na bojové sporty, aby byly fit, nikoli aby byly připraveny k boji a své dovednosti někdy v reálné situaci použili.

Lukáš: „Ty vole, jako já řekl bych, že holky úplně netouží po nějakém tom násilí prostě jako kluci, že by tam šla s tím, že prostě se chce fakt prát.“

(Rozhovor Lukáš, MMA)

Lukáš ve svém rozhovoru vykresluje motivy genderových aktérů odlišně. V širším kontextu citace zastává názor, že ženy se praxí MMA snaží „pouze“ udržet fit. Motivace maskulinních aktérů je většinou niterní potřeba se prát. Způsob vyjádření své genderové identity může být v případě MMA zápasnic, vymezen prezentováním své motivace praktiky sportu. Pokud je praktika prezentována spíše nenásilně a zaměřuje se na fyzický požitek a zdravotní benefity, odlišuje feminitu aktérek od podob maskulinity.

3.2.3 EXTERNÍ AKTÉRKY, SEXUALITA A HETERONORMATIVITA

Participantky z mých pozorování využívali ve většině případů „gatekeepery“, nebo maskulinní aktéry přímo v pozorovaném prostředí. Skrze intimnosti a díky představě heteronormativity vymezovali aktérky své identity. Intimní dotek na trénincích byl velmi normalizován.

Jsem vepředu s nízkými pásky. Děláme novou technik, která mi zase nejde. Po technice přichází sparingy. Žaneta čeká na přítele, který vede trénink po nás. Jsou opět intimní.

Žaneta už dál neparuje.

(Etnografický deník, MMA)

Žaneta čeká na svého přítele. Jakmile se uvidí přestanou oba cvičit a oddávají se intimnostem. Intimní dotek, se zdá být normalizován skrze povahu sportu, která je ve své podstatě velmi dotyková. Přímo v tělocvičně se občas vyskytují případy propojení technik BJJ³¹ s praktikami sexuálními. Může se jednat o šeptání do ucha, homoerotické narážky při doteku, nebo skrze techniky samotné.

³¹ Boj na zemi.

Na tréninku je znovu obvyklý pár, sedí vedle sebe a mimoděk na sebe sahají. K dotyku využívají BJJ páky, chytají se za ruce jemně se páčí, hravě pracují s tělem druhého atd...

(Etnografický deník, MMA)

Páry většinou cvičí výhradně spolu a šíří majetnickou atmosféru okolo druhého. Podoba páru se shoduje se stereotypní představou o párové dynamice ve společnosti. Mužský aktér zaujímal dominantní ochrannou pozici, kdežto aktérka udržovala pasivní grimasu neaktivity (McHale 2015). Tento model trval pouze v případě, že oba aktéři přišli na trénink. Skrze stereotypní představy o párové dynamice, reprodukuje aktéři a aktérky projevy „typické“ rolím, s jejichž asociovaným biologickým pohlavím se ztotožňují.

Dnes je na tréninku další pár. Celou dobu trénují pouze spolu. Jsou také intimní. Jdou spolu i první sparing, pak se musí rozdělit. Aktérka si nikoho aktivně nevybírání. Její přítel je celou dobu nablízku (žárlivá, ochranná atmosféra). Přítel odchází na druhou stranu gyму a holka poté úplně normálně sparinguje.

(Etnografický deník, MMA)

Zajímavý opakující se model je popsán v ukázce. Trénink navštívil další pár. Celý trénink trénují spolu a nechtějí se rozdělovat. Přichází zlom, kdy se rozdělit musí. Femininní aktérka si nikoho aktivně nevybírání, při zápase se drží oba blízko u sebe. Jakmile se oddělí zápasnice přestane být pasivní a aktivně si své protivníky vybírá.

Ohledně participace femininních aktérů na trénincích panuje stereotypní představa, že si chtějí vybrat „pořádného chlapa“. Chtíč je znázorněn a odůvodněn erotickou interpretací technik na tréninku. Sami maskulinní aktéři vyjadřující tento názor se cítí být více mužní, skrze praxi MMA. MMA, je prostředím reprodukujícím některé hypermaskulinní hodnoty. Je vytvořena asociace přirozenosti sexuální přitažlivosti zápasnického prostředí aktérkami. Stigma odmítá sportovní motivace aktérek a nahrazuje je těmi sexuálními. Tento pohled znázorňuje Lukáš ve svém rozhovoru následujícími tvrzením:

Lukáš: *“Nevím, možná třeba taky nějaký holky to dělají kvůli tomu, že tam prostě máš hodně mužský kolektiv. Když přijdeš na jógu, tak taky tam jsou všude samý holky. Možná nějaká to může dělat kvůli tomu.”*

(Rozhovor Lukáš, MMA)

Svá přesvědčení zase vyvracejí aktéři konceptem odcizenosti těl. Avšak podobné stereotypy mohou budovat tenze mezi aktéry a aktérkami. Přístupy externích agentů v prostředí MMA definují feminitu například typem pozdravu. Všichni cvičící se na konci hodiny zdraví podáním ruky. Každý člověk si musí podat ruku se všemi ostatními. V mém pozorování jsem byl svědkem několika případů, kdy femininní a maskulinní aktéři/ky použili zvláštní druh pozdravu.

Na konci lekce se při zdravení každý s každým rozloučí a poděkuje za trénink. Loučení je stisknutí pravice a naražení rameno na rameno nebo obejmutí. S Ghanou si všichni pouze plácli. Plácnutí bylo provedeno velmi zvláštním způsobem. Přesto, že předtím si všichni podali ruku, jak je zvykem. U Ghany změnili pozici ruky na jemné high five.

(Etnografický deník, MMA)

Změnou pozdravu, je Ghana odlišena od zbytku kolektivu. Pozdrav nebyl provedený s razancí a typicky „chlapáckým“ naražením tělo na tělo. Ghana byla nejistá v praxi maskulinního podání ruky a stejně tak externí agenti ji neidentifikovali jako vhodný objekt pro praxi typicky maskulinního loučení.

Kromě vymezení své pohlavní identity pohlavím opačným, aktérky v MMA používají ostatní femininní participantky k ujištění své ženské pozice. Samotná přítomnost a diverzita pohlaví na tréninku odporuje představě o exkluzivitě maskulinity.

Zita se mne ptá, kdy Gabriela konečně přijde na trénink, at' už tam není samotná holka.

Nebaví ji spárovat pořád se silnějším a těžším soupeřem.

(Etnografický deník, MMA)

Ukázka sleduje Zitu, která se vyptává na další femininní aktérku a její budoucí participace na tréninku. Zita vyjadřuje rozčarování z nedostatku ostatních žen na tréninku. Z nedostatku ženských oponentů je Zita nucena trénovat s většími a těžšími mužskými protějšky. Aktérky vyjadřují snahu o zapojení většího množství žen do svého lokálního gyму. Důvodem je fyzická odlišnost genderovaných aktérů. Nevyrovnanost ve váze a síle může působit překážky pro oba

participanty při společných trénincích. Dalším důvodem může být ale pouhá přítomnost jiného pohlaví, než je mužské. Vznikají skupiny se stejnými pohlavními znaky. Tyto aktérky cvičí spolu a praktikují podobné vzorce chování, jako je smích, hravost atd...

3.2.4 SEBEPREZENTACE AKTÉREK

Sebeprezentace akterek hraje roli v tvorbě individuality. Častý druh sebeprezentace je oblečení a estetické vzezření participantek. Co se týče oblečení, aktérky sledují určitou módu a značky, které jsou určeny přímo pro ženské zápasnice. Problematika oblečení pojednává i o rozdílných střízích a normativně předepsaných dreskódech, které všichni participanté mohou nosit na tréninky. MMA značkového oblečení pro ženy je málo, proto mají ženy v mém výzkumu na sobě často identické oblečení (stejná značka, barva i kolekce). Krom oblečení aktérky mohou upravovat svá těla podle společenský standardů femininní krásy.

Je jako pěst na oko. Umělá prsa, make-up. Na matce ji nikdo nedisrespektuje, ani jsem si nevšiml že by se k ní choval někdo jinak, ale zdá se mi, že tyto věci v daném kolektivu vyčnívají.

(Etnografický deník, MMA)

V ukázce popisuji aktérku, přišla na trénink s make-upem a upravená neefektivně na praxi zápasu. Tento přístup vyčnívá, jelikož aktérky z mé studie většinou při vstupu do MMA gymu nechávají viditelné vizuální atributy ženství v šatně. Nelíčí se na trénink nebo nenosí speciální doplňky. Po tréninku však ze šatny často vycházejí na vysokých podpatcích a s rudou rtěnkou na rtech.

Na konci tréninku sedíme a převlíkáme se. Vypadáme jako vágusáci. Z ženské šatny vychází Anna ve stylovém kabátu a vysokých podpatcích. Má náušnice a je naličená.

(Etnografický deník, MMA)

Kontrast Anina oblečení s prostředím šatny a gymu je obrovský. Cvičení probíhá v sále, který je po prvních minutách tréninku zahalen viditelnou párou stoupající ze zapocených těl. Šatny jsou příliš malé pro nápor lidí, a tak se moc z nás ani po tréninku neosprchuje a převlíká se na chodbě. Čekáme na své přátele, než vymaní batohy zpod hromady těl, abychom mohli jít

společně na metro. Sedíme na schodech absolutně zmáčení potem, zmlácení a smradlaví. V objektivně odpudivém prostředí, jakým je okolí šatny se reprodukuje vtělená maskulinita těl. Čistota a upravenost, estetické oblečení, je stereotypně spojováno s feminitou. V tomto kontextu je Anina čistota, upravenost atypická. S ženskými těly je také spojována netečnost zranění z bitev a rvaček. Koncept modřin a jejich skrývání je rozebrán v teoretické části. Na příkladě si ho můžeme ukázat v praxi a kontextu mého pozorování.

...první trénink cvičím s malými rukavicemi a už sem jí omylem udělal monokl, na kterého si stěžuje.

Zita: „Takhle nemůžu přijít domů.“

(Etnografický deník, MMA)

3.2.5 DISKUZE MMA

Vypozoroval jsem množinu způsobů, kterak aktérky vymezují svou feminitu v MMA. Některé způsoby souvisí s konceptem „fragile sex“, aktérky se prezentují, jako nenásilné a opatrné. Participantky mohou také s návazností na absenci brutality vykreslovat svůj zájem o MMA, jako fitness aktivitu praktikovanou pro zdravotní benefity komplexního sportu. Velký faktor jsou externí agenti a koncept heteronormativity. Aktéři definují svou genderovou příslušnost skrze sexualitu, nebo osobitou interakci s externími agenty. V neposlední řadě, mají aktérky možnost se individuálně vymezit sebezprezentací, nebo ideálem krásy. To většinou souvisí s oblečením, estetikou těl a společenskou módou. Zajímavou proměnnou je role inkluzivity v prostředí MMA. Vizualní vzezření nemusí odpovídat maskulinnímu stereotypu, aby bylo mužné. Inkluzivita a vrstevnické skupiny jsou důležitým prvkem pro vymezení feminity.

3.3 KOMPARACE STRATEGIÍ TVORBY IDENTIT V MMA A JÓZE

Nejprve je nutné prodiskutovat problematiku komparace zkoumaného prostředí. Maskulinita, zkoumaná v prostředí jógy měla tendenci se rozpínat, transparentně se vymezovat na úkor feminity. Maskulinní aktéři v Józe, na rozdíl od femininních v MMA, většinou neměli tendenci reprodukovat femininní identity a charakteristiky. V tomto smyslu bylo snazší zkoumat vymezování maskulinity v józe. Femininní aktérky v MMA čelili většímu sociálnímu tlaku produkovat formy maskulinity, aby zvýšili svou kredibilitu v prostředí. Hierarchie mezi mužstvím a ženstvím je značně nevyrovnaná a projevy ženství jsou v MMA asociovány s podřadností. Mocenská dynamika byla v některých případech hmatatelná i v józe, například z rozhovoru s Ájou a Monikou. Obě aktérky se v rozhovoru postavili do mocenské pozice. Jejich pozice však vycházela z části z jejich trenérského postavení a nebyla tak absolutní, jako u mužů v MMA. Vymezení genderové identity zápasnic byly skrytější a méně nápadné, z části dokonce utlačené jejich potřebou konstruovat maskulinitu.

Zkoumané prostředí obou sportů reprodukovalo koncept androcentrismu, což značně ovlivnilo vytvořená data a vyvrátilo mou prvotní hypotézu. V prvotní hypotéze jsem pracoval s představou, že koncepty budou srovnatelné, tedy korelace bude skoro absolutní. Skrze analýzu jsem vytvořil i témata, která jsou identická, v MMA a józe jsou ale reprodukovány odlišně. Přesto jsem mohl najít v konstrukčních strategiích aktérů určité souvislosti.

V obou případech jsem vyzoroval odložení genderové identity v šatně. U maskulinních aktérů v józe je obdobné chování méně časté. Provedení a kontext u mužů v józe je téměř identický s podobou provedení vyzorovanou v MMA u femininních participantek. Relevantní proměnnou je styl vizuální prezentace, který se liší dle příznačného sexu a s ním spojenými módními trendy v oblékání. Jógová prezentace maskulinity se odlišuje také na základě oblečení aktérů přímo na lekci. Mužští participanté se oblékají do volného oblečení, případně do oblečení asociovaného s představou profesionality v józe, například protiskluzové ponožky, hodinky měřící tep, nebo volné jógové kalhoty. V MMA aktérky používají funkční oblečení, které vypadá stejně, jako oblečení aktérů, liší se pouze stříhem. Oblečení určené pro bojové sporty je stejné pro muže i pro ženy. Femininní aktérky, však nenosí kusy oblečení spojované s maskulinní módou mimo sport, například šortky. Oblečením se aktérky v MMA mohou efektivně vymezovat. Vymezují se, nikoli podobou a stylem oblékání, nýbrž značkou, která je často explicitně určena ženám. Při další konstrukci feminity skrze MMA, na rozdíl od mužských protějšků v józe, mohou femininní aktérky využít „amatérské oblečení“, legíny,

bavlněné tričko. Oblékání a doplňky spojené s neefektivitou praxe MMA, jsou využívány k odmítnutí násilné představy boje.

V józe se setkáváme s vymezením maskulinity pachovým zabíráním místa. Tento aspekt je upozaděn v prostředí MMA, jelikož se jedná o přirozeně hlučné a zapáchající prostředí. Aktéři se od nelibých zápachů v bojových sportech snaží spíše vymezit. V józe jsme svědky dokonce i cílené tolerance tohoto jevu.

Hlučné vystupování často souvisí s vulgarismy. Vulgarismy a hluk jsou přirozenou součástí MMA a zápasnice je často využívají k reprodukci maskulinit. Jóga je však prostředím oproštěným od vulgárního chování, které je zde reprodukováno ojediněle maskulinními aktéry, většinou v šatnách.

Sporty se potýkají s formou stigmatizace sexualizace sociálního prostředí. Sexualizace se v obou případech projevuje přesvědčením o erotických motivech aktérů při návštěvě tréninků. Tato představa je v obou případech popírána aktéry, kteří popisují proces odcizení těl. I přes zmíněné odcizení se mohou aktéři svou sexualitou, skrze heteronormativitu vymezit. V MMA i józe figurují gatekeeperi, kteří uvádí aktéry opačného pohlaví do sociálního kontextu. Neznámí aktéři se někdy po hodinách jógy opravdu seznamují a nezávazně flirtují, dle mého se však nejedná o motivaci návštěvy lekcí. Aktéři na hodinách jógy vyjadřují svou sexuální orientaci skrze poznámky a fyzické hodnocení atraktivity účastnic. Velkou roli v sexuální přitažlivosti hrají v józe i externí aktéři. Externí aktéři praktikují sexuálně motivovaná chování vůči aktérům, čímž vymezují jejich identity. U aktérek v MMA jsem neměl tu možnost vyzorovat flirtování či sexuální narážky. Větší roli u zápasnic a jejich feminity hraje párová dynamika a interakce se stálým partnerem v rámci tréninku. Partner je často i gatekeeperem. Na sexuální přitažlivost aktérek přímo maskulinní zápasníci nereagují, reagují tzv. post hoc. I když se aktérky prezentují podle sociálních standardů krásy přístup aktérů se zvenku zdá být stejný. Sexuálně motivované chování k neznámým je tabu, pokud se nejedná o ironickou homoerotiku. Větší význam je přikládán intimnímu dotyku, který je mezi páry v MMA velmi intenzivní. V případě MMA i jógy dochází k biologickému determinování vlastností těl, což podporuje představu polarizace pohlaví a vymezení jeho identit. V MMA navíc pracujeme s afirmací stejným pohlavím skrze vrstevnickou skupinu. Zápasnice se aktivně snaží zasadit o zvýšení genderové inkluзивity prostoru MMA, čímž vyjednávají zařazení své femininní identity do prostředí sportu.

Aktéři a aktérky diskutují zdravotní relevanci sportu. Narativ zdraví však je

v případech MMA a jógy pojmán odlišně. Maskulinní aktéři vykreslují jógu, jako aktivitu pomáhající jim ve vykonávání přirozených aktivit. V maskulinním kontextu jógy se jedná o „vynucenou“ rehabilitační aktivitu. Aktérky v MMA diskutují problematiku zdraví skrze asociaci se zdravím pohybem a sportem obecně, navíc je aktivita dobrovolná. Aktéři v józe tedy zpodobňují svou praxi s fyzioterapií a rekonvalescencí, aktérky v MMA zas s fitness a sportovním udržením těla v kondici.

Kapitola Athleticismus a profesionalismus jako projev mužství je vyhrazená pouze maskulinitě v józe. To neznamená, že u zápasnic tato kategorie absolutně chybí, právě naopak. Praxe spojené s posouváním hranic, překonáváním bolesti, nebo profesionalismem, jsou praktikovány i v kontextu MMA. V MMA zápasnice skrze tyto kódy praktikují formy maskulinity obhajující nikoliv jejich femininní genderovou identitu, nýbrž identitu zápasnice. Athleticismus a profesionalismu v mém výzkumu reprodukovali maskulinitu ve všech kontextech.

Koncept „druhý sport“, který jsem vykonstruoval na základě motivů a pozorování aktérů, je dle mého nejsilnějším argumentem v konstrukci maskulinity v józe. Tento pojem je také v kontextu výzkumu specifický pro jógové prostředí a maskulinní aktéry konstruující mužství. Pojetí druhého sportu se blíží pouze aktérky/průzkumnice na MMA trénincích.

Fragile sex je důležitým pojmem definujícím mocenské představy a struktury v MMA. Představa feminity jako jemného/zranitelného pohlaví a maskulinity, jako hrubého, se vyskytuje i v józe. V józe se představa „fragile sex“ promítá do představ o estetičnosti a stavbě těl. Mužská těla podle stigmat jsou robustní, muskulaturní, ženská zase ladná a pružná. Představa těl a jejich genderování předurčuje aktéry k určitým aktivitám. Absence agrese a násilí ve spojení s feminními zápasnicemi se obtížně srovnává s prostředím jógy. Jogíni mohou praktikovat kompetitivitu, jako formu agrese. Zajímavostí je že pokrok inkuzivity v MMA odklání představu ideálu stereotypizovaného muskulaturního těla a nahrazuje ho těly, která muskulaturní být nemusí. Maskulinní vs. estetický stereotyp se zdá být v kontextu MMA méně relevantní téma než v józe. Ideální zápasnické tělo, je však stále mužské.

3.4 VÝVOJ MASKULINITY V MMA

Prostředí MMA reprodukuje hypermaskulinní představy aktérů o prostředí bojových sportech, stále častěji se však díky popularizaci setkáváme s odlišnými přístupy k maskulinitě v tomto prostředí. MMA přestává být exkluzivně brutální a násilnou aktivitou, dostává nálepku

sportu. Profesionalizace v kontextu vymezení identit v józe tvoří maskulinitu. V kontextu MMA může profesionalizace tvořit umírněnou formu mužství odklánějící se v některých případech od hegemonní nadřazenosti a „násilného pohlaví“. Performativita genderu je validním teoretickým rámcem přetrvávajícím i v tvorbě mých ilustrativních modelů maskulinity, jedná se tedy spíše o fluidní obrazy hybridního mužství. Pro účely své práce, jsem určil čtyři maskulinní modely. Jejich názvy jsou následující:

- Gym nerd
- Competitive actor
- Gym hero
- Učitel

Skrze modely se snažím nastínit vývoj maskulinity a její možné podoby v prostředí MMA.

3.4.1 GYM NERD

První model, jsem vypracoval podle zápasníka BJJ. Je to trenér lekcí zápasu na zemi. Není nijak výrazně vzrostlý či muskulaturní, přesto je velmi silný. Gym nerd je nervózní v sociálních interakcích a obtížně vyhodnocuje některé sociální impulzy. Jeho zápasnický kapitál je nezměrný, po fyzické i teoretické stránce. Důležité je, že tento model maskulinity není agresivní. K bojovému sportu přistupuje racionálně a bez emocí, to se odráží na chladné systematice jeho praxe. Sport však pro něj zůstává pouhou problematikou, proměnnou k rozlousknutí. Jeho tělo a mysl vykonává sadu úkonů řešící relevantní strategické problematiky vyvstávající z taktik zápasení. Kategorie gym nerd vyznačuje podobu aktéra, nepřipouštěcí fyzickou konfrontaci na ulici kvůli strachu, nebo respektu ze zranění. Nehraje žádnou roli dlouholetá praxe tréninků, aktér totiž sport a fyzickou konfrontaci odděluje natolik, že je mu násilí absolutně cizí. V tomto modelu můžeme bojový sport přirovnat ke studiu. Studium pohlcuje většinu aktérova času a stává se do jisté míry obsesí. Model gym nerd, produkuje maskulinitu skrze svůj zápasnický kapitál, zároveň se neztotožňuje s násilím a jeho trénink připomíná přístupem učení z učebnice. Jedná se o jemnější podobu maskulinity. Důraz se klade na studium a vlastnictví teoretických znalostí technik, fyzická zdatnost je vedlejší produkt tréninkové praxe. Studium konzumuje aktérův čas a omezuje jeho sociální interakce i mimo gym.

3.4.2 COMPETITIVE ACTOR

Nejvýraznějším antihrdinou mých modelů je competitive actor. Competitive actor se přibližuje hypermaskulinnímu ideálu a stereotypní představě o maskulinních zápasnících. Často přichází do křížku s ostatními modely maskulinit.

Radek: „No, tak jakoby třeba, my jsme dělali nácviky, já jsem se ani nemohl nic vyzkoušet víc. Jakože dělám to prvně, tak si to chci někdy v klidu vyzkoušet, aby on se mi nebránil. A on se mi bránil tak, že jsem si to vlastně nevyzkoušel.”

Matyáš: „Jasný no.”

Radek: „A říkám, můžeš zvolnit, tak jedno kolo zvolnil a hned zase šel do plnejch, tak to nemá smysl, víš co.”

(Rozhovor MMA, Radek)

Radek se potýká s kompetitivním modelem maskulinity. Zdeněk, diskutovaný participant v ukázce, kvůli své soutěživosti a hrdosti, se nenechá ani v nácviku svým parťákem pokořit. Používá nepřiměřenou sílu a násilí v technickém souboji, což způsobuje Radkův diskomfort. Soutěživý aktér buduje svou identitu často asociací s násilím. Aktér se soustředí na představu maskulinního ideálu a s ní spojenou fyzickou silou.

...už neplánuji spárovat, bojím se o svůj zraněný loket. Jeden z nových kluků za mnou přijde, abychom si ještě zabouchali, ujišťuje mě, že to bude lehký odlehčený, technický souboj a bude brát ohled na mé zranění. Ihned začal jít naplno, jdu taky tvrdě, všímám si jeho monoklu z předešlého sparingu...

(Etnografický deník, MMA)

V kontextu ukázky kompetitivní aktér využívá bolesti a posunu hranic k reprodukci maskulinity, zranění, monokl vystavuje coby trofej. Odchyluje se od kontrolovaného prostředí sportu. Jeho praxe nezohledňuje zdraví svoje a ostatních. Buduje představu o drsnáctví a MMA. Nejdůležitější charakteristikou tohoto modelu je nastolení dominance. Kompetitivní aktér nastoluje svou dominanci v rozmanitých kontextech sportu. Pokud se hierarchie dominance otočí v jeho neprospěch spojuje takový jev s feminitou. Vyjádření feminity má negativní konotaci.

Na tréninku je i jeden profi MMA kluk. Stěžuje si, že prohrál na gilotinu³². Prý se ihned potom přihlásil na BJJ turnaj, aby si dokázal, že není pussy/sračka.

(Etnografický deník, MMA)

Technika škrcení, která pouze bolí a je neefektivní se stává poníženou. Aspekt bolesti a nikoli fyzického nebezpečí přikazuje aktérům se nevzdávat při podobných technikách. Po prohře ztrácí soutěživý aktér svou dominanci dvakrát, jednou v ringu, po druhé zmíněnou technikou. Neschopnost odolat stigmatizované bolesti aktéry feminizuje. Zápasník z ukázky svou hrdost/dominanci opět získává kompetitivním projevem maskulinity, přihlášením se na turnaj.

3.4.3 GYM HERO

V sociální realitě MMA, ve které jsem uskutečnil výzkum, je projev násilí, agrese, nebo brutality často odmítán. Tento přístup se liší v odlišných kontextech posiloven, všechny mnou navštívené gymy vykazovali v tomto ohledu obdobné znaky. Přesto se někdy aktéři/ky musejí na trénincích potýkat s excesivním násilím z rukou ostatních participantů. Excesivní násilí je monitorováno, určováno normami posilovny a individuálními aktéry. Většinou je takové chování definováno, jako nebezpečné a kolektivně odsouzeno.

***Lukáš:** „Je to přece jenom kontaktní sport, tak když někomu ublížíš na tom tréninku, zmrazíš ho zbytečně, nebo prostě třeba tam nějakýho nováčka přizabiješ, tak to asi taky není úplně něco co, co by lidi nějak ocenili. Myslím si, že u spousty lidí můžeš tím ztratit respekt.“*

(Rozhovor Lukáš, MMA)

Ve svém rozhovoru Lukáš odsuzuje nadměrné použití násilí a asociuje ho s potenciální ztrátou respektu. Podobné chování popisuje, jako nebezpečné a zbytečně zdraví ohrožující. Jedním z mnohých způsobů vypořádání se s nebezpečným chováním participantů, je skrze model gym hero. Gym hero slouží jako ochránce morálního řádu a posilovny. Emoce³³, jež jsou přiřazovány mužům ve sportu tento model nevykazuje (Maclean 2021). Jedná se o model příznačným

³² Gilotina je druh škrcení používaný při boji na zemi. Je to základní jednoduchá technika. Stává se, že gilotina není správně chycena, v tom případě „pouze“ způsobuje bolest a neškrtí. Elementarita techniky a často lajcké provedení diskredituje techniku jako celek.

³³ Vztek, zklamání z prohry, touha vyhrát.

klidným přístupem. Gym hero slouží doslova k ochranně slabších. Skrze odmítavý přístup fyzicky trestá excesivní násilí. Tato maskulinní forma nejedná pohnutkou agrese, nýbrž subjektivního morálního cítění dobra a zla. Zároveň odmítá praxi násilí, od které se však plně neodosobňuje.

3.4.4 UČITEL

Posledním prezentovaným modelem, je model učitelský. Párové tréninky bývají vysoce kompetitivní. V realitě tréninku můžeme vnímat dominantní tendence a hierarchie. Aktéři tohoto modelu se dobrovolně vzdají své dominantní pozice, přestože disponují větším zápasnickým kapitálem. Motivací učitelských modelů je pomoc svým méně zkušeným partákům³⁴.

Žaneta se učí novým technikám. Sedí uprostřed trenérů a vysokých pásků³⁵, nové techniky zkouší na trenérovi a ostatních lidech z kroužku. Jednoho po druhém utahuje na submisi.

Celou scénu jeden kluk natáčí a radí.

(Etnografický deník, MMA)

Ačkoli je Žaneta pouze modrý pásek při této příležitosti utahovala i některé černé pásy. Černí pásoci mají v tomto kontextu nejvyšší zápasnický kapitál. Vysoce postavení fighteři často vnímají potupně přemožení páskem nižší třídy, jako je modrý, nebo bílý. V tuto chvíli se však dobrovolně vzdávají své dominance ve prospěch Žanety.

Dnes jsem spároval s profi MMA klukem byl velmi silný, používal pouze techniku a snažil se, aby jeho síla odpovídala mé.

(Etnografický deník, MMA)

Marek, v této ukázce koriguje své technické a fyzické schopnosti. Synchronizování zápasnického kapitálu s mým mi umožňuje pracovat a vyzkoušet si své schopnosti v efektivním korigovaném prostředí, tento přístup může vyústit v Markovu porážku. Porážka je pro Marka přijatelná, jelikož tím pomáhá svému nezkušenému partákovi ve zlepšení.

³⁴ Parták, je slangový výraz. Používá se pro označení tréninkových partnerů.

³⁵ Úroveň zápasníka.

ZÁVĚR

Záměrem mé práce bylo porovnat prostředí jógy a MMA v souvislosti s konstrukcí maskulinních a femininních genderových identit, tuto část již zmiňuji v kapitole, KOMPARACE STRATEGIÍ TVORBY IDENTIT V MMA A JÓZE, nicméně bych se k ní rád dále vyjádřil. Z mého výzkumu vychází, že tyto dvě témata jsou obtížně porovnatelná, přece jen v nich můžeme nalézt určité souvislosti. Přestože feminita a maskulinita jsou společenským diskurzem postaveny do opačných pozic, využívají v některých případech téměř totožné způsoby tvorby genderových identit. Témata silně totožná byla: sexualita a heteronormativita, sebe prezentace. Oba sporty pracují s postojem ke zdraví, avšak pojmají ho zcela odlišně ve vztahu k genderovaným aktérům. V józe se při konstrukci maskulinity vyskytuje i silný argument profesionalismu a athleticismu. Profesionalismus a athleticismus se vyskytuje i v MMA, ale je využíván zápasnicemi k legitimizaci jejich přítomnosti ve sportovním prostředí a je také asociován s maskulinitou. Zbývající témata jsou ojedinělá a pro každý ze sportů specifická. Tématem, které je dle mého jedním z hlavních přínosů mé práce je koncept „druhý sport“. „Druhý sport“ souvisí s konstrukcí maskulinity v „ženském sportu“. Poslední téma je v MMA fragile sex: „násilí není pro holky“. Téma fragile sex je v MMA propojeno s nenásilím.

Vývoj maskulinity v MMA zatím nebyl diskutovaný, rád bych využil zbývající prostor a vrátil se k vytvořeným modelům maskulinity. Je důležité podotknout, že prezentované modely, nejsou rozhodně všechny modely maskulinit, které by mohl výzkumník vyzorovat, myslím však, že jsou nejrepresentativnějšími. Všechny tyto model jsem vytvořil na základě chování specifických aktérů, kteří mě nejvíce oslovili a pro kontext mé práce mi přišli nejrelevantnější.

Druhým záměrem práce bylo tedy definovat modely maskulinity, které zápasníci performují v MMA. V analytické části definuji čtyři. Na začátku práce si dle odborné literatury vymezuji MMA a jeho pojetí ve společnosti. Představa o sportu MMA, a aktérech v něm, se většinou asociuje s hegemonní maskulinitou. Mé modely, až na jeden, svou prací s dominancí ve sportu a neagresivitou vykreslují odlišný obraz bojových umění, obraz, který je umírněnější. Vznikají odlišné očekávání a role kladené na rozdílné maskulinní aktéry, vytvořené dle specifických charakteristik.

Maskulinními modely demonstrují rozmanité přístupy zápasníků k maskulinitě. S rozdílnými přístupy přichází i členité motivace a pohnutky aktérů v sociálním prostředí.

Některé maskulinity mohou být v konfliktu.

Ojedinělý případ, který je skrze rozhovory vykreslován negativně, competitive actor, je nejbližším zástupcem hegemonní maskulinity. Jeho negativní vykreslení a zároveň ojedinělé zastoupení v mých modelech značí převahu umírněnějších typů maskulinit v bojových sportech. Dalším modelem je například model učitelský, který se dobrovolně vzdává své dominance. Gym hero trestá excesivní násilí na tréninku a gym nerd pracuje se sportem racionálně, čímž ho zbavuje násilného podtextu.

SUMMARY

The goal of my work was to compare the environment of MMA and yoga in relation with construction of feminine and masculine gender identities, this part I am already discussing in one of the previous chapters, but I would like to come back to it little more. These two environments are hard ones to compare, but it is possible at last. Even that the masculinity a femininity are set to the opposite poles by the social discourse, in some instances they are using the same strategies of gender identity construction. The topics with strong similarities were: sexuality and heteronormativity, self-presentation. Both sports also work with health argumentation, but they grasp it in different ways. Men in yoga also used argument of professionalism and athleticism, this argument can be found also among female fighters, but it serves to legitimization of women presence in the environment and is associated with masculinity. The last topics are specific for each of the sports. Topic, that's the most interesting is concept "the second sport". Second sport concept serves as a tool for construction of gender masculinity in yoga. The last missing topic is fragile sex: "violence is not for girls". Topic of fragile sex is connected to pacifist tendencies of female fighters.

The evolution of masculinity in MMA was not discussed yet, I will use the remaining space to come back to it a little. It is important to point out, that the created models are not all the models, one could observe, but I think they are the most representative. All of these models were created based on real person characteristics, witch stroke me as the most relevant to my thesis.

So, the second aim of my work was to define some models of masculinity, which the fighters perform in MMA. In the beginning of my work, I am defining MMA and its stance in society. The notion of MMA and its actors is very often associated with hegemonic

masculinity. My models, except one, are portraying different picture of martial arts. We can see different expectations and roles emerging in these models.

Masculine models demonstrate various approaches towards masculinity of fighters. With different approach comes also different motivations of actor's behaviour in this social context. Some of the masculinities can be in conflict.

Rare case, which was negatively described in interviews, competitive actor, is the closest model to perception of hegemonic masculinity. The negative connotation and the rareness of its specifics in the other models, is appointing the existence of softer masculinities in MMA. Other model is the teacher model, which is willingly giving away dominant position. Gym hero is punishing excessive violence during trainings and gym nerd is working rationally, which is taking away the violent atmosphere from the sport.

POUŽITÁ LITERATURA

ANDREASSON, Jesper and JOHANSSON, Thomas. *Extreme Sports, Extreme Bodies*. Online. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 978-3-319-97237-4. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-97238-1>. [cit. 2024-04-10].

BASSETTI, Chiara. Male Dancing Body, Stigma and Normalising Processes. *Playing with (Bodily) Signifieds/ers of Masculinity. Recherches sociologiques et anthropologiques*. 44. 69-92, 2013. Dostupné z: <http://doi.org/10.4000/ras.1048>. [cit. 2024-04-10].

BASAVARADDI, Ishwar. YOGA: ITS ORIGIN, HISTORY AND DEVELOPMENT. Online. Morarji Desai National Institute of Yoga, 2015. Dostupné z: <http://www.yogamdnny.nic.in/WriteReadData/LINKS/File577a4a83f0b-996b-4119-842d-60790971e651.pdf>. [cit. 2024-04-10].

BEM, Sandra Lipsitz. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. Online. New Haven: Yale University Press, 1993. ISBN 0-300-06163-3. Dostupné z: <https://archive.org/details/lensesofgender00sand>. [cit. 2024-04-10].

BUTLER, Judith. *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York ;: Routledge Classics, 1990. ISBN 0-415-38955-0.

Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & society*, 2005. 19(6), 829-859.

CRENSHAW, Kimberle. Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. Online. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299, 1991. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/1229039>. [cit. 2024-04-10].

DEA, Shannon. *Beyond the Binary: Thinking about Sex and Gender*. Online. Peterborough, Ontario: Broadview Press. 208 s. ISBN 978-1-77048-6287, 2016. Dostupné z: <https://archive.org/details/beyondbinarythin0000deas>. [cit. 2024-04-10].

FLORESCA, Jocelyn and GILDA, Uy. 'Road to the Belt' of a Female Mixed Martial Arts Fighter. *Education Quarterly Reviews*, 2019. Dostupné z: <http://10.31014/aior.1993.02.04.102>. [cit. 2024-04-10].

Gibney, P. The double bind theory: still crazy-making after all these years. Online. *Psychotherapy in Australia*, 12(3), 48–55, 2006. Dostupné z: <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.545822294870607>. [cit. 2024-04-10].

HALBERSTAM, Jack. *Trans: A Quick and Quirky Account of Gender Variability*. Online. University of California Press, 2018. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.1525/j.ctv1wx8s>. [cit. 2024-04-10].

HAŠKOVÁ, Hana. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Gender & sociologie. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003. ISBN 80-7330-048-6.

HERDT, Gilbert H. *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*. New York: Zone Books, 1994. ISBN 978-0-942299-82-3.

LEAVY, Patricia., GNONG, Andrea., ROSS, Lauren. Sardi. Femininity, Masculinity, and Body Image Issues among College – Age Women: An In-Depth and Written Interview Study of the Mind-Body Dichotomy. Online. *The Qualitative Report*, 14(2), 261-292. 2009. Dostupné z: <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2009.1383>. [cit. 20. 4.]

MACLEAN, Chloe. Fighting through emotional trials: exploring the role of karate in emotional reflexivity. Online. *Emotions and Society*. 2021, roč. 3, č. 2, s. 245-261. ISSN 2631-6897. Dostupné

z: <https://doi.org/10.1332/263169020X16055410354566>. [cit. 2024-04-11].

MACLEAN, Chloe. Knowing your place and commanding space: de/constructions of gendered embodiment in mixed-sex karate. Online. *Leisure Studies*. 2019, roč. 38, č. 6, s. 818-830. ISSN 0261-4367. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/02614367.2019.1632919>. [cit. 2024-04-11].

MANEKIN, Devorah and WOOD, M Reed. Framing the Narrative: Female Fighters, External Audience Attitudes, and Transnational Support for Armed Rebellions. *Journal of Conflict Resolution*, 64(9), 1638-1665. 2020, Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0022002720912823>. [cit. 2024-04-11].

MARECEK, Jeanne and MAGNUSSON, Eva. Sociocultural means to feminist ends: Discursive and Constructionist Psychologies of Gender. Online. Columbia University Press, 2009. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/289672372_Sociocultural_means_to_feminist_ends_Discursive_and_Constructionist_Psychologies_of_Gender. [cit. 2024-04-10].

MANGIAROTTI, Emanuela. The Body of Yoga: A Feminist Perspective on Corporeal Boundaries in Contemporary Yoga Practice. Online. AM Journal od Art and Media Studies. 2019. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/332445144_The_Body_of_Yoga_A_Feminist_Perspective_on_Corporeal_Boundaries_in_Contemporary_Yoga_Practice. [cit. 2024-04-10].

MCHALE, Susan M. *Gender and couple relationships*. Springer, 2015.

MESSNER, Michael A. *Taking the field: women, men, and sports*. Minneapolis: University of Minnesota Press, c2002. ISBN 0816634491.

NASH, Meredith. Gender on the ropes: An autoethnographic account of boxing in Tasmania, Australia. University of Tasmania, *International Review for the Sociology of Sport*. 52(6) 734-750, 2017. DOI: 10.1177/1012690215615198.

NETO, Flavio P. M. and WENETZ, Ilena. WOMEN IN BOXING: NEGOTIATIONS OF MASCULINITIES AND FEMININITIES IN THE GYM. Online. Universidade Luterana do Brasil. Universidade Federal do Espírito Santo, 2022. Dostupné z: <https://doi.org/10.22456/1982-8918.111694>. [cit. 2024-04-10].

NEWCOMBE, Suzanne. The Revival of Yoga in Contemporary India. Online, 2017. Dostupné z: <http://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.253>. [cit. 2024-04-10].

NEWCOMBE, Suzanne. *Handbook of Hinduism in Europe: Yoga in Europe*. Leiden: Brill, 555–587, 2020.

OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

OUALHACI, Akim. Getting respect: How minority boxers build a hybrid masculinity in a French Banlieue. Online. *Ethnography*, 23(2), 249-273. 2022, Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1466138120923717>.

PFISTER, Gertrud. Women in sport – gender relations and future perspectives1. Online. *Sport in Society*. 2010, roč. 13, č. 2, s. 234-248. ISSN 1743-0437. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17430430903522954>. [cit. 2024-04-10].

PITONAK, Michal. Prostorovost, institucionalizace a kontextualita heteronormativity: studie vyjednávání neheterosexuálních identit v Česku. Online. *Gender*. 14. 27–40, 2013. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/280133473_Prostorovost_institucionalizace_a_kontextualita_heteronormativity_studie_vyjednavani_neheterosexualnich_identit_v_Cesku. [cit. 2024-04-10].

REEVES, Megan Moya. Male ballet dancers' gender identity construction: sexuality and body. Doctoral dissertation. University of the Witwatersrand. Department of Psychology, 2012.

SMITH, R. Tyson. *Fighting for recognition: identity, masculinity and the act of violence in professional wrestling*. Durham: Duke University Press, 2014. ISBN 9780822357223.

STEIN, Peter J. *Gender and Society* 7. Online, 462–65, 1993. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/189804>. [cit. 2024-04-10].

STOCKARD, Jean. Gender socialization. *Handbook of the Sociology of Gender*. Online, 2006. Dostupné z: https://pages.uoregon.edu/jeans/HGS_1999.pdf. [cit. 2024-04-10].

WEBER, Brandon, *The Muhammad Ali Expansion Act: The Rise of Mixed Martial Arts and the Fight that Lies Ahead*. Online. DePaul Journal of Sports Law, 14(6), 106–128. 2018, Dostupné z: <https://via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1154&context=jslcp>. [cit. 2024-04-10].

West, C., & Zimmerman, D. H. *Doing gender. Gender & society*, 1987. 1(2), 125-151.

WHITE, D Gordon. *Yoga in Practice*. Online. Princeton University Press. 2011, Dostupné z: <https://www.perlego.com/book/735397/yoga-in-practice-pdf>. [cit. 2024-04-10].

WITTICH, Agi. Yoga and Women: a possible history. *Journal of Dharma Studies*, 2020.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Abstrakt (dokument)

Příloha č. 2: Abstract anglicky (dokument)

Příloha č. 3: Okruhy ke SZZ (dokument)